

Ocena Zasobów Pomocy Społecznej województwa pomorskiego

za rok 2016

**Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej
Urzędu Marszałkowskiego Województwa Pomorskiego w Gdańsku**

Gdańsk 2017

SPIS TREŚCI

1. DANE O SYTUACJI DEMOGRAFICZNEJ I SPOŁECZNEJ.....	4
1.1. Struktura ludności 2016 r. – wybrane aspekty	4
1.2. Rodziny wielodzietne	5
1.3. Osoby niepełnosprawne.....	6
1.4. Rynek pracy.....	7
2. INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA I ZASOBY KOMUNALNE.....	9
2.1. Zasoby komunalne.....	9
2.2. Przedszkola i żłobki, oraz kluby dla dzieci i młodzieży.....	9
3. EKONOMIA SPOŁECZNA	12
3.1. Działania Samorządu Województwa Pomorskiego na rzecz rozwoju ekonomii społecznej.....	12
3.2. Centra Integracji Społecznej	14
3.3. Kluby Integracji Społecznej.....	16
3.4. Warsztaty Terapii Zajęciowej	17
3.5. Zakłady Aktywności Zawodowej.....	18
3.6. Spółdzielnie socjalne	19
4. SENIORZY	22
4.1. Działania Samorządu Województwa Pomorskiego dedykowane seniorom.....	22
4.2. Uniwersytety Trzeciego Wieku	23
4.3. Rady Seniorów	25
4.4. Dzielne Domy i Kluby Senior+	26
5. OSOBY I RODZINY, KTÓRYM UDZIELONO WSPARCIA.....	29
5.1. Powody przyznania pomocy	31
5.2. Usługi pomocy społecznej.....	35
5.3. Świadczenia pieniężne z pomocy społecznej	36
5.4. Świadczenia niepieniężne	37
5.5. Rodzinna Piecza Zastępcza	38
5.6. Instytucjonalna Piecza Zastępcza	40
5.7. Usamodzielnianie	42
5.8. Rehabilitacja zawodowa i społeczna osób niepełnosprawnych	44
6. KADRA	47
7. INNE RODZAJE POMOCY I ŚWIADCZEŃ	51
8. ZASOBY INSTYTUCJONALNE.....	54
9. ŚRODKI FINANSOWE NA WYDATKI W POMOCY SPOŁECZNEJ I INNYCH OBSZARACH POLITYKI SPOŁECZNEJ W BUDŻECIE JEDNOSTKI SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO.....	57

10. WSPÓŁPRACA Z ORGANIZACJAMI POZARZADOWYMI - ZADANIA ZLECONE W OBSZARZE POMOCY I WSPARCIA.....	62
11. AKTYWNOŚĆ PROJEKTOWO-KONKURSOWA JEDNOSTKI ORGANIZACYJNEJ POMOCY SPOŁECZNEJ.....	63
12. REKOMENDACJE i POTRZEBY	64
13. SPIS TABEL, WYKRESÓW, MAP.....	71
13.1. Spis Tabel.....	71
13.2. Spis Wykresów.....	72
13.3. Spis Map.....	73

1. DANE O SYTUACJI DEMOGRAFICZNEJ I SPOŁECZNEJ

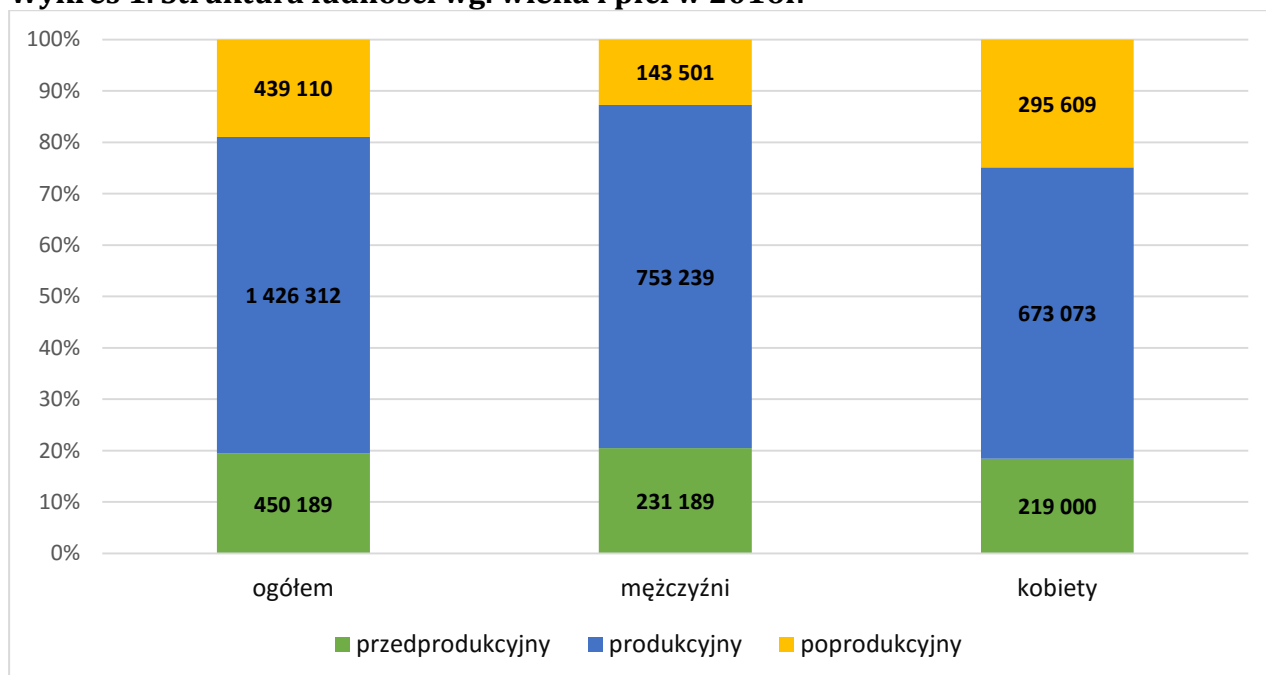
Województwo pomorskie w obecnym kształcie funkcjonuje od 1 stycznia 1999 roku. Jego powierzchnia wynosi 18,3 tys. km². Na terenie województwa pomorskiego znajduje się 16 powiatów ziemskich, 4 miasta na prawach powiatu, oraz w sumie 123 gminy. Stolicą i największym miastem województwa jest Gdańsk. Pomorskie jest 8 pod względem ludności województwem.

1.1. Struktura ludności 2016 r. – wybrane aspekty

Na koniec 2016 r. województwo pomorskie zamieszkiwało 2.315.611 osób, o 7.901 osób więcej niż w 2015 roku. Gęstość zaludnienia województwa wyniosła 126 osób na km². Mieszkańcy województwa stanowili, podobnie jak w 2015 roku, 6,0% ludności Polski. Pod względem liczby ludności województwo pomorskie zajmowało 7 miejsce w kraju. Kobiety, analogicznie do roku 2015 stanowiły 51,3% – o 0,1 p.proc. więcej w porównaniu z 2013 r. Współczynnik feminizacji (określający liczbę kobiet przypadającą na 100 mężczyzn) wyniósł 105.

Dane dotyczące struktury ludności w województwie w 2016 roku, pomimo dodatniego przyrostu naturalnego (+ 2,0 na 1 000 mieszkańców wg. stanu na 31.12.2016) liczba osób w wieku przedprodukcyjnym (0-17 lat) stanowiła 19,4% populacji województwa (spadek o 0,1 p.proc. w porównaniu z 2014 r.) W 2016r. udział osób w wieku produkcyjnym (18-59/64 lata) w ogólnej liczbie ludności wyniósł 61,6% (o 0,6% mniej niż w 2015 roku).

Wykres 1. Struktura ludności wg. wieku i płci w 2016r.

Źródło: GUS, opracowanie własne

Udział osób w wieku poprodukcyjnym w ogólnej liczbie ludności województwa wzrósł z 18,4% w 2015 r. do 19,0% w 2016 r. Wskaźnik ten był jednym z najniższych w kraju (niższe wskaźniki występowały jedynie w 3 województwach: warmińsko – mazurskim (18,5%) oraz podkarpackim i wielkopolskim (18,8%)).

Według danych Narodowego Spisu Powszechnego, w 2011 roku województwo pomorskie zamieszkiwało w sumie 646.099 rodzin. Liczba małżeństw w chwili realizacji spisu powszechnego wynosiła 473.905. Małżeństw z dziećmi było 319.133, a małżeństw bez dzieci 154.773. Samotnych matek w 2011 roku było w sumie 128.186.

Tabela 1. Rodziny wg. typów

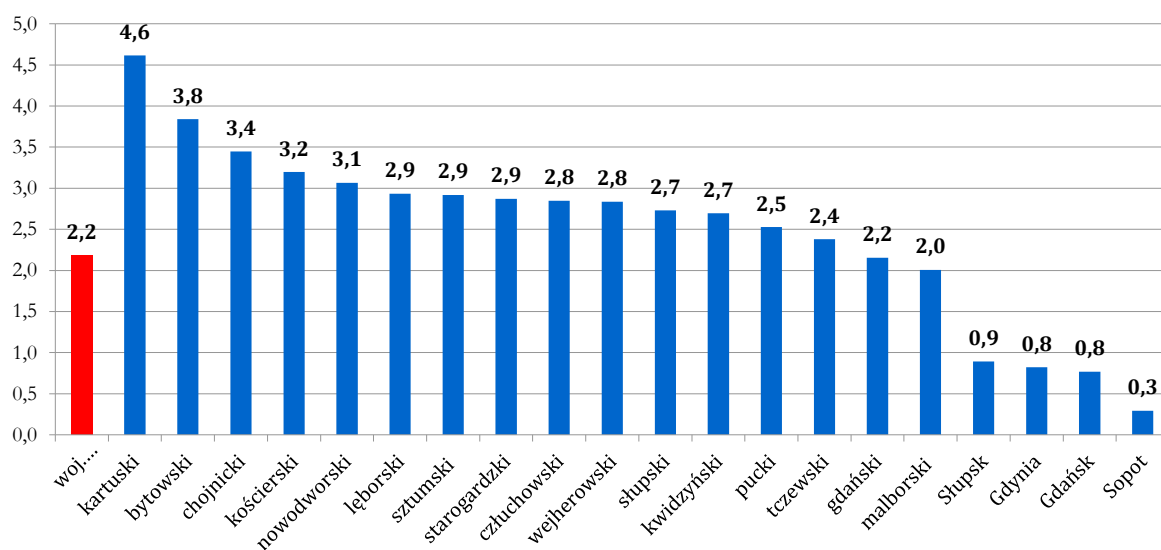
Ogółem	646 099
małżeństwa razem	473 905
małżeństwa bez dzieci	154 773
małżeństwa z dziećmi	319 133
partnerzy razem	23 667
partnerzy bez dzieci	10 653
partnerzy z dziećmi	13 014
matki z dziećmi	128 186
ojcowie z dziećmi	20 341

Źródło: GUS, Narodowy Spis Powszechny 2011

1.2. Rodziny wielodzietne

Rodzin wielodzietnych, czyli wychowujących 4 i więcej dzieci w wieku do 24 lat w Pomorskiem w chwili przeprowadzania Spisu Powszechnego było razem 10.488. Stanowiło to w sumie 2,2% wszystkich rodzin z dziećmi w województwie. Najwyższy odsetek rodzin wielodzietnych odnotowany został podczas Spisu Powszechnego w powiecie kartuskim – 4,6%. Rodziny wielodzietne stanowiły najniższy odsetek rodzin, w obszarze aglomeracji trójmiejskiej i w Słupsku. W Sopocie zaledwie 0,3% rodzin stanowiły rodziny wielodzietne.

Wykres 2. Odsetek rodzin wielodzietnych w stosunku do rodzin z dziećmi w ogóle wg. powiatów

Źródło: GUS, Narodowy Spis Powszechny 2011

1.3. Osoby niepełnosprawne

W chwili przeprowadzenia Spisu Powszechnego na terenie województwa pomorskiego zamieszkiwało 284.499 osób niepełnosprawnych. Tym samym osoby te stanowiły 12,5% populacji województwa. Poziom odsetka osób niepełnosprawnych w województwie zbliżony jest do wartości dla całego kraju, która wyniosła 12,2%.

Tabela 2. Liczba i odsetek osób niepełnosprawnych

	Osoby niepełnosprawne ogółem NSP 2011	%
woj. pomorskie	284 499	12,5%
Polska	4 697 048	12,2%

Źródło: GUS, Narodowy Spis Powszechny 2011

Większość osób niepełnosprawnych stanowiły kobiety, było ich w sumie 152.580 czyli 52,6% wszystkich osób niepełnosprawnych w województwie. Mężczyzn niepełnosprawnych w chwili sporządzania Spisu było 131.919, czyli 46,4% wszystkich osób niepełnosprawnych w Pomorskiem. Najwyższy odsetek osób niepełnosprawnych był wśród osób w wieku produkcyjnym, 49,8%. Osoby niepełnosprawne w wieku przedprodukcyjnym stanowiły 5,4%, z kolei w wieku poprodukcyjnym 44,9%.

Tabela 3. Osoby niepełnosprawne, płeć i wiek

mężczyźni	kobiety	w wieku przedprodukcyjnym	w wieku produkcyjnym	w wieku poprodukcyjnym
131 919	152 580	15 310	141 563	127 626
46,4%	53,6%	5,4%	49,8%	44,9%

Źródło: GUS, Narodowy Spis Powszechny 2011

Spada liczba osób niepełnosprawnych rejestrujących się w Powiatowych Urzędach Pracy. Analizując lata 2014 – 2016 obserwujemy spadek tego wskaźnika o blisko 25%.

Tabela 4. Osoby niepełnosprawne, zarejestrowane w Powiatowych Urzędach Pracy w latach 2014-2016

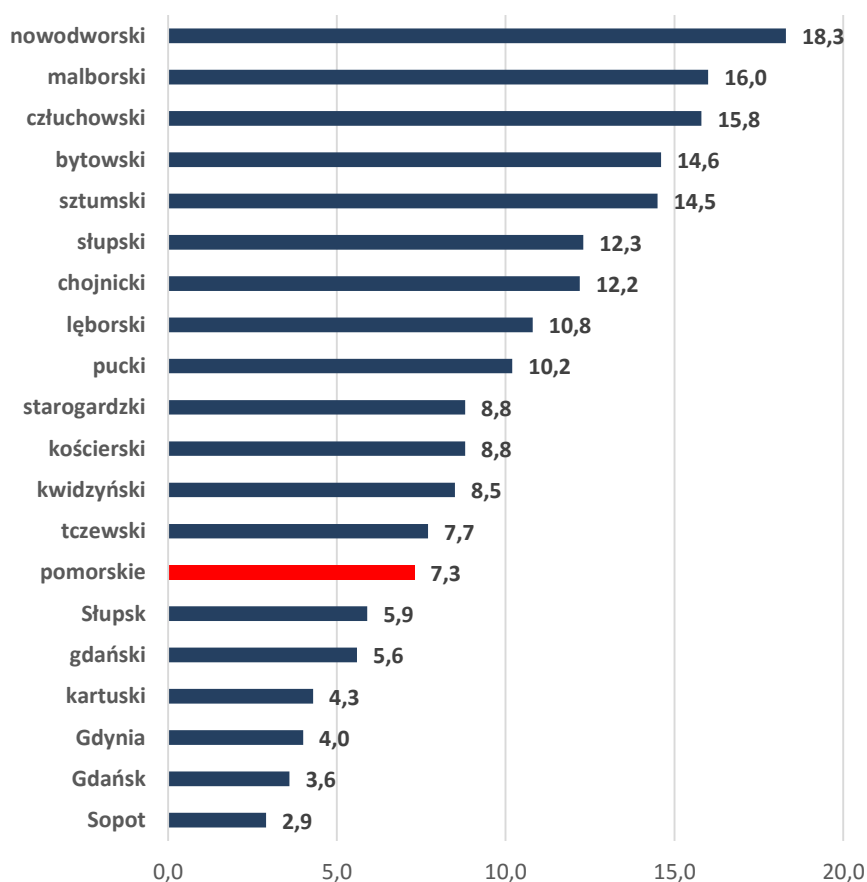
2014	2015	2016
6 782	5 814	5 159

Źródło: GUS, BDL

1.4. Rynek pracy

W roku 2016 na Pomorzu odnotowano znaczny spadek poziomu bezrobocia. Stopa bezrobocia rejestrowanego w województwie pomorskim wyniosła 7,3% (spadek o 1,7% w stosunku do roku 2015). Liczba osób bezrobotnych zarejestrowanych w Powiatowych Urzędach Pracy wyniosła 64.132 i była ona niższa w stosunku do roku wcześniejszego o 13.530 osób. Zmniejszyła się również liczba osób długotrwale bezrobotnych (z 40.010 osób w 2014 roku do 32.306 osób w 2016 roku). W 2016 roku w województwie pomorskim 10.250 osób bezrobotnych posiadało prawo do zasiłku.

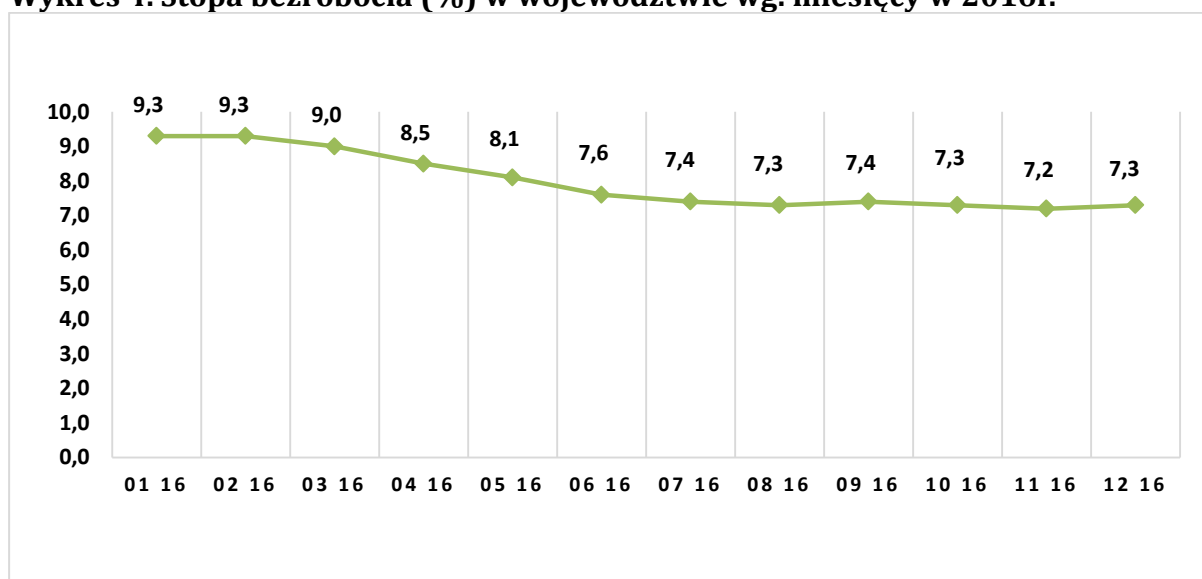
Wykres 3. Stopa bezrobocia w 2016r. (%) wg. powiatów

Źródło: GUS, opracowanie własne

Województwo pomorskie, podobnie jak w latach ubiegłych jest znacznie zróżnicowane pod względem stopy bezrobocia w powiatach. Najwyższy poziom stopy bezrobocia w 2016 roku odnotowano w powiecie nowodworskim – 18,3%. Wysoki poziom stopy bezrobocia utrzymywał się również w powiatach, malborskim – 16,0 %; człuchowskim – 15,8% oraz w powiecie bytowskim 14,6%. Podobnie jak w latach ubiegłych, najniższą stopę bezrobocia odnotowano w aglomeracji trójmiejskiej. W Sopocie stopa bezrobocia osiągnęła poziom 2,9%, w Gdańsku 3,6 %, w Gdyni 4,0%.

Wykres 4. Stopa bezrobocia (%) w województwie wg. miesięcy w 2016r.

Źródło: WUP, opracowanie własne

W ciągu całego roku 2016 odnotowano dość istotny spadek poziomu stopy bezrobocia w województwie. Różnica pomiędzy początkiem a końcem roku wynosiła 2 p.p. . Jak co roku najniższy poziom bezrobocia osiągało w miesiącach letnich. Wiąże się to przede wszystkim ze wzrostem zatrudnienia przy pracach sezonowych. Uwagę należy jednak zwrócić na brak gwałtownej zmiany tego trendu w ostatnim kwartale roku.

2. INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA I ZASOBY KOMUNALNE

Jednym z elementów sprawozdania Oceny Zasobów Pomocy Społecznej za rok 2016 są dane dotyczące infrastruktury społecznej. Jako infrastrukturę społeczną należy w tym wypadku rozumieć miejsca, w których świadczone są usługi społeczne, ale również zasoby komunalne gmin. Powszechnie spotkać można się z dość szerokim tłumaczeniem pojęcia usług społecznych, w których skład wchodzi usługi spoza obszaru pomocy społecznej. Zawarte w sprawozdaniu dane dotyczą elementów infrastruktury społecznej istotne z punktu widzenia pomocy i integracji społecznej.

2.1. Zasoby komunalne

Ważnym elementem opisywanej infrastruktury jest mieszkalnictwo komunalne oraz socjalne stanowiące zasoby gmin. W 2016 roku w zasobach pomorskich gmin było w sumie 53.304 lokali komunalnych, tym samym zasób ten zmniejszył się o 1.105 mieszkań w stosunku do roku 2015. Wzrosła z kolei liczba mieszkań socjalnych, wyniosła ona w sumie 5.567 lokali i była ona wyższa niż w roku wcześniejszym o 310. W ubiegłym roku złożono 4.619 wniosków o przyznanie lokalu komunalnego, natomiast na przyznanie mieszkania socjalnego oczekiwało 6.416 osób.

Tabela 5. Zasoby komunalne. Dane o infrastrukturze społecznej z OZPS

lp.	WYSZCZEGÓLNIENIE	Lata poprzednie		rok oceny 2016	rok po ocenie	
		rok 2014	rok 2015			
1.	Liczba mieszkań komunalnych w zasobie gminy	55 219	54 489	53 304	53 120	↓
2.	Liczba wniosków złożonych na mieszkanie komunalne z zasobów gminy	4 762	4 315	4 619	5 183	↑
3.	w tym z wiersza 1: Liczba mieszkań socjalnych (lokali)	4 888	5 257	5 567	5 905	↑
4.	Liczba oczekujących na mieszkanie socjalne	6 119	6 311	6 416	6 776	↑
5.	Liczba wyroków eksmisyjnych bez wskazania lokalu socjalnego	1 949	2 084	1 763	1 881	↑

Źródło: OZPS, opracowanie własne

↑ prognozowany wzrost

↓ prognozowany spadek

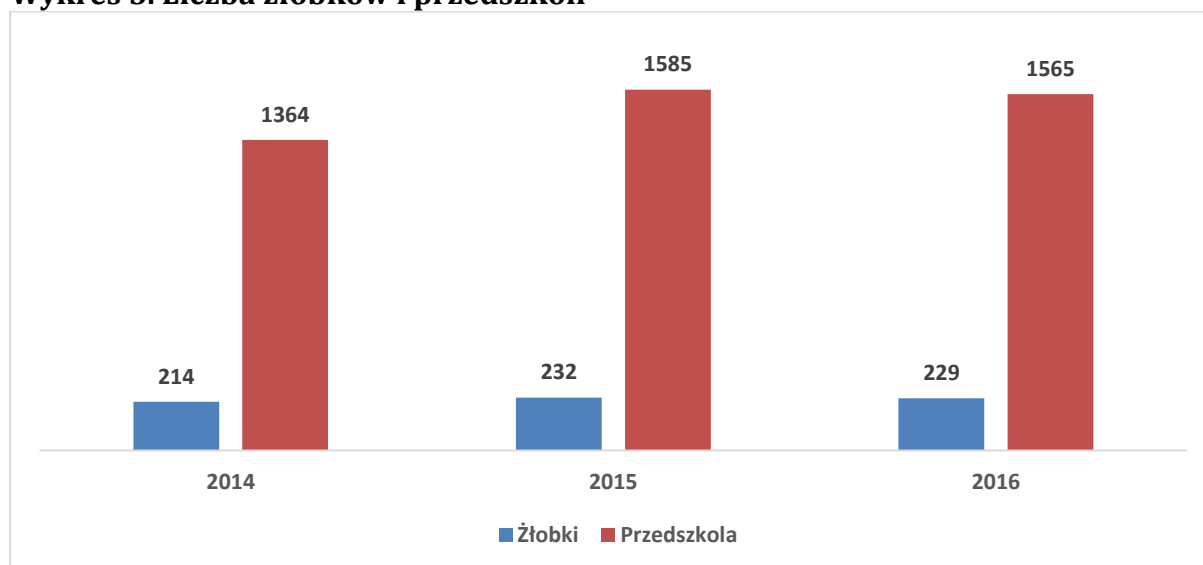
☒ sytuacja bez zmian

2.2. Przedszkola i żłobki, oraz kluby dla dzieci i młodzieży

Odnotowano spadek liczby przedszkoli (wraz z oddziałami przedszkolnymi przy szkołach). W ubiegłym roku funkcjonowało 1 565 przedszkoli, czyli w sumie o 20 mniej w stosunku do roku 2015. Wzrosła liczba miejsc w przedszkolach (z 75.126 w roku 2015 do 79.799 w roku 2016). W roku oceny odnotowano spadek liczby żłobków o 3

placówki w stosunku do roku wcześniejszego. W sumie funkcjonowało 229 żłobków. Pomimo spadku liczby żłobków, o 116 wzrosła liczba miejsc i na koniec 2016 roku wynosiła 5537.

Wykres 5. Liczba żłobków i przedszkoli

Źródło: OZPS, opracowanie własne

W 2016 wzrosła liczba świetlic i klubów dla dzieci i młodzieży z 994 w roku 2015 do 1.005 w roku oceny. Zwiększyła się również zasób placówek świadczących usługi społeczne skierowane do osób starszych.

Tabela 6. Przedszkola i żłobki, oraz kluby dla dzieci i młodzieży. Dane o infrastrukturze społecznej z OZPS

Lp.	WYSZCZEGÓLNIENIE	Lata poprzednie		rok oceny 2016	rok po ocenie	
		rok 2014	rok 2015			
1.	Liczba żłobków (żłobki, kluby dziecięce, oddziały żłobkowe w przedszkolach)	214	232	229	230	↑
2.	Liczba opiekunów dziennych do dzieci	50	47	95	114	↑
3.	Liczba miejsc w żłobkach (żłobki, kluby dziecięce, oddziały żłobkowe w przedszkolach)	4 834	5 421	5 537	5 693	↑
4.	Liczba dzieci, którym nie przyznano miejsc w żłobku (żłobek, klub dziecięcy, oddziały żłobkowe w przedszkolach)	2 691	3 118	3 914	4 280	↑
Powody nie przyznania miejsca w żłobku						
5.	brak wolnych miejsc	125	266	256	276	↑
6.	brak żłobków	0	0	0	0	☒

Lp.	WYSZCZEGÓLNIENIE	Lata poprzednie		rok oceny 2016	rok po ocenie	
		rok 2014	rok 2015			
7.	Liczba przedszkoli (przedszkola wraz z oddziałami przedszkolnymi przy szkołach)	1 364	1 585	1 565	1 609	↑
8.	Liczba miejsc w przedszkolach (przedszkola wraz z oddziałami przedszkolnymi przy szkołach)	75 295	75 126	79 799	82 853	↑
9.	Liczba dzieci, którym nie przyznano miejsc w przedszkolu wg złożonych wniosków	1 728	804	1 627	509	↓
10.	Liczba świetlic i klubów dla dzieci i młodzieży - ogółem	939	994	1 005	1 002	↓
Z tego z wiersza 10: (wiersze "Przyszkolne" i "Pozaszkolne")						
11.	Przyszkolne	383	422	439	442	↑
12.	Pozaszkolne	544	572	566	560	↓

Źródło: OZPS, opracowanie własne

- ↑ prognozowany wzrost
- ↓ prognozowany spadek
- ☒ sytuacja bez zmian

Tabela 7. Dane o infrastrukturze społecznej z OZPS - inne

Lp.	WYSZCZEGÓLNIENIE	Lata poprzednie		rok oceny 2016	rok po ocenie	
		rok 2014	rok 2015			
1.	Liczba klubów i innych miejsc spotkań dla seniorów	292	331	382	341	↓
2.	Liczba hospicjów	19	19	19	19	☒
3.	Liczba ośrodków dla cudzoziemców	0	0	0	0	☒

Źródło: OZPS, opracowanie własne

- ↑ prognozowany wzrost
- ↓ prognozowany spadek
- ☒ sytuacja bez zmian

3. EKONOMIA SPOŁECZNA

W województwie pomorskim w latach 2013 – 2016 znacznie wzrosła liczba podmiotów ekonomii społecznej. Podwoiła się liczba Centrów i Klubów Integracji Społecznej oraz Spółdzielni Socjalnych. W porównaniu do innych województw, pomorskie charakteryzuje się równomiernym terytorialnie rozmieszczeniem spółdzielni socjalnych. Tylko 11% spółdzielni zlokalizowanych jest w stolicy województwa (w województwie łódzkim spośród 93 spółdzielni socjalnych 52% zlokalizowane jest w Łodzi, a w małopolsce 49% spółdzielni spośród 99 zlokalizowanych jest w Krakowie).

Tabela 8. Dane o podmiotach ekonomii społecznej

WYSZCZEGÓLNIENIE	2013	2014	2015	2016
Centra Integracji Społecznej	10	13	15	20
Kluby Integracji Społecznej	7	9	10	14
Zakłady Aktywności Zawodowej	2	2	2	2
Spółdzielnie socjalne zarejestrowane w KRS	32	65	73	75
Organizacje pozarządowe (ok. 10 % prowadzi działalność gospodarczą)	6 285	6 886	7 296	7 737

Źródło: OZPS, opracowanie własne

3.1. Działania Samorządu Województwa Pomorskiego na rzecz rozwoju ekonomii społecznej

Systemowe działania na rzecz rozwoju ekonomii społecznej podejmowane są w województwie pomorskim od roku 2011, kiedy to przystąpiono do diagnozy społeczno-gospodarczej województwa pod kątem ekonomii społecznej i rozpoczęto prace nad *Planem działań na rzecz promocji i upowszechniania ekonomii społecznej oraz rozwoju instytucji sektora ekonomii społecznej i jej otoczenia w województwie pomorskim na lata 2011-2013*. W oparciu o powyższy Plan rozpoczął się proces budowania systemu wsparcia podmiotów ekonomii społecznej i jej otoczenia. W 2013 r. powołane zostały w województwie dwa Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej – jeden z siedzibą w Słupsku, drugi w Gdańsku.

Po zakończeniu realizacji ww. Planu rozpoczął się proces programowania działań w zakresie rozwoju ekonomii społecznej w perspektywie finansowej 2014-2020. Dokumentem o charakterze operacyjnym, wskazującym potrzeby podmiotów ekonomii społecznej jest Wojewódzki Program Rozwoju Ekonomii Społecznej na lata 2014-2020

W 2015 roku został powołany uchwałą 598/51/15 Pomorski Komitet Rozwoju Ekonomii Społecznej. Pełni on funkcję doradczą-opiniującą Zarządu Województwa Pomorskiego działań podejmowanych na rzecz rozwoju ekonomii społecznej w województwie pomorskim. Komitet zajmuje się również współpracą w zakresie organizacji i wdrażania przedsięwzięć zaplanowanych w ramach Wojewódzkiego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej na lata 2014-2020, w tym: współpracą z innymi organizacjami tworzącymi sieci współpracy instytucji z obszaru ekonomii społecznej, integracji i pomocy społecznej, przedsiębiorczości na poziomie regionalnym oraz krajowym, współpracą w zakresie planowania i wdrażania inicjatyw edukacyjnych dotyczących ekonomii społecznej, monitorowaniem i upowszechnianiem pomorskich

dobrych praktyk oraz w opracowywaniu i konsultowaniu dokumentów strategicznych dotyczących przedsiębiorczości społecznej.

Województwo pomorskie kreując politykę społeczną od lat wspiera samorządy lokalne oraz organizacje pozarządowe w powoływaniu i wzmacnianiu podmiotów sfery ekonomii społecznej. Ich różnorodność oraz lokalizacja determinuje konieczność permanentnego budowania sieci współpracy i zacieśniania relacji pomiędzy nimi celem zwiększania zatrudnialności i ograniczania liczby osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej realizuje projekt pozakonkursowy w ramach Działania 06.03. Ekonomia społeczna Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020, pn.: Pomorski system przedsiębiorczości społecznej: koordynacja rozwoju ekonomii społecznej w województwie pomorskim na lata 2015-2018. Celem projektu jest podjęcie działań pozwalających na prowadzenie skutecznej i efektywnej polityki wspierania rozwoju ES poprzez:

- koordynację działań na rzecz rozwoju ES przez ROPS, wyposażoną w narzędzia koordynacji, celem zwiększenia skuteczności i efektywności działań oraz ich realizacji wymagających oddziaływania szerszego, w wymiarze regionalnym;
- wyznaczanie kierunków rozwoju ES, uwzględniające uwarunkowania bieżącej sytuacji społeczno - gospodarczej regionu w celu umożliwienia rzetelnej oceny efektów realizowanych działań oraz ich ogniskowania w obszarach najbardziej wymagających wsparcia.

Powyższe działania skierowane są do: OWES, JST i ich jednostek org. oraz PES. Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej w województwie pomorskim swoim działaniem obejmują cztery subregiony: południowy, nadwiślański, słupski oraz metropolitalny. Wśród bogatego katalogu usług, OWES przede wszystkim oferują: usługi prawne, marketingowe oraz księgowość. Prowadzą również doradztwo w szerokim zakresie, m. in. formalno-prawne, zawodowe, psychologiczne, biznesowe, personalne. Ofertę OWES uzupełniają specjalistyczne szkolenia adresowane do organizacji pozarządowych, spółdzielni socjalnych, grup nieformalnych, osób indywidualnych oraz jednostek samorządu terytorialnego.

Tabela 9. Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej

OWES	subregion
Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej Dobra Robota prowadzony przez Fundację Pokolenia	metropolitalny
Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej Dobra Robota prowadzony przez Fundację Pokolenia	nadwiślański
Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej prowadzony przez Centrum Inicjatyw Obywatelskich w Słupsku	słupski
Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej prowadzony przez Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Miasta i Gminy Debrzno	południowy

Źródło:MRPiPS, opracowanie własne

3.2. Centra Integracji Społecznej

Centrum Integracji Społecznej to instytucja realizująca specjalistyczny program pracy z osobami wykluczonymi społecznie lub zagrożonymi wykluczeniem. Zgodnie z Ustawą o zatrudnieniu socjalnym przełamywanie izolacji społecznej i zawodowej odbywa się przy zastosowaniu form reintegracji zawodowej i społecznej. Odbudowywanie i podtrzymywanie u osób wykluczonych społecznie, zdolności do samodzielnego i efektywnego pełnienia ról społecznych oraz samodzielnego poruszania się po rynku pracy, powinno prowadzić do zatrudnienia w różnych formach: u pracodawcy, samozatrudnienia - praca na własny rachunek lub w spółdzielni socjalnej.

Aktualnie w województwie pomorskim funkcjonuje **21** Centrów Integracji Społecznej. W roku 2016 reintegrację społeczno - zawodową w pomorskich CIS rozpoczęło 586 osób. Łącznie w zajęciach prowadzonych przez CIS uczestniczyło 689 osób, z powodzeniem ukończyło je 265 osób. Spośród uczestników zajęć 116 osób podjęło zatrudnienie.

Tabela 10. Struktura uczestników CIS w latach 2014-2016

	osoby, które rozpoczęły zajęcia w latach			osoby, które ukończyły zajęcia w latach:		
	2014	2015	2016	2014	2015	2016
uczestnicy zajęć ogółem	540	429	586	267	379	265
osoby bezdomne	27	9	26	8	12	9
osoby uzależnione od alkoholu	31	28	85	13	19	18
osoby uzależnione od narkotyków lub innych środków odurzających	3	4	10	1	2	3
osoby chore psychicznie	7	9	24	0	7	15
osoby długotrwale bezrobotne	254	228	172	95	183	104
osoby zwalniane z zakładów karnych mające trudności w integracji ze środowiskiem	14	8	5	2	5	1
uchodźcy realizujący indywidualny program integracji	0	3	0	0	0	2
osoby niepełnosprawne	101	78	109	76	72	56
inni	128	85	155	86	52	57

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna - Sprawozdanie Centrum Integracji Społecznej

Uczestnicy zajęć CIS korzystali z usług reintegracji zawodowej i społecznej w tym w formie warsztatów prowadzonych w ramach działalności wytwórczej, handlowej lub usługowej prowadzonej przez Centrum, na podstawie art. 9 ustawy o zatrudnieniu socjalnym¹.

¹ Dz.U. 2016.1828 (t.j.)

Tabela 11. Usługi reintegracji zawodowej i społecznej CIS w 2016 roku

Rodzaj usługi	Liczba osób, które		
	rozpoczęły zajęcia	uczestniczyły w zajęciach	ukończyły zajęcia
Warsztaty zawodowe: (z tego:)	473	559	229
• remontowy, budowlany, stolarski	34	50	14
• hotelarski, gastronomiczny, piekarniczy	52	57	26
• krawiecki	18	33	18
• magazynier z obsługą wózków widłowych	14	14	12
• opiekuńczy	77	87	43
• konserwatorski, porządkowy, ochrony	86	114	41
• prac twórczych, handlowy	28	30	5
• pielęgnacja terenów zielonych	56	62	27
• inne warsztaty zewnętrzne u pracodawców	68	73	14
Korzystanie z przekazywanych przez CIS propozycji ofert pracy	394	318	117
Zajęcia z zakresu prowadzenia samodzielnej działalności gospodarczej, w tym w formie spółdzielni socjalnej	365	377	143
Zajęcia terapeutyczne	184	205	77
Grupy wsparcia oraz grupy samopomocy	86	148	79
Indywidualne poradnictwo psychologiczne lub terapeutyczne	495	602	238
Grupy edukacyjne	263	281	99
Szkolenia zawodowe prowadzone przez podmiot zewnętrzny	175	188	118

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna - Sprawozdanie Centrum Integracji Społecznej

W roku 2016 pomorskie Centra Integracji Społecznej uzyskały przychody w wysokości 2.566 tys. zł. Na rok bieżący przychody planowane są na poziomie 3.750 tys. zł. Z działalności własnej Centra Integracji Społecznej uzyskały w sumie przychód w wysokości 613,5 tys. zł. W 2016 roku z budżetu samorządu województwa pomorskie Centra Integracji Społecznej uzyskały przychód w wysokości 263 tys. zł.

Tabela 12. Przychody CIS w latach 2014 – 2016

WYSZCZEGÓLNIENIE	Przychody w tys. zł			Plan przychodów w roku 2017
	2014	2015	2016	
Przychody ogółem	5 887,03	5 899,87	2 565,65	3 750,54
z budżetu gminy	537,23	871,93	131,56	231,87
z budżetu województwa	806,00	327,70	263,79	36,26

WYSZCZEGÓLNIENIE	Przychody w tys. zł			Plan przychodów w roku 2017
	2014	2015	2016	
z Funduszu Pracy	1 499,05	2 480,91	772,20	1 553,98
z Unii Europejskiej			736,16	1 383,16
z PFRON	18,75	42,10	32,70	47,00
z własnej działalności	110,86	509,85	613,56	675,46
z innych źródeł	2 915,14	1 667,38	15,65	13,00

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna - Sprawozdanie Centrum Integracji Społecznej

3.3. Kluby Integracji Społecznej

Klub Integracji Społecznej to jednostka organizacyjna, której celem jest realizacja działań umożliwiających udzielenie indywidualnym osobom oraz ich rodzinom pomocy: w odbudowywaniu i podtrzymywaniu umiejętności uczestnictwa w życiu społeczności lokalnej, w powrocie do pełnienia ról społecznych w miejscu zamieszkania, miejscu pobytu lub w miejscu pracy oraz w podniesieniu kwalifikacji zawodowych, jako wartości na rynku pracy.

Klub Integracji Społecznej to także jednostka organizacyjna udzielająca wsparcia dla integrowania się grup osób o podobnych trudnościach i problemach życiowych, to jednostka pomagająca samoorganizować się jego członkom, podejmować przez nich wspólne inicjatywy i przedsięwzięcia w zakresie aktywizacji zawodowej, w tym zmierzające do tworzenia własnych miejsc pracy.

Aktualnie w województwie pomorskim funkcjonuje **13** Klubów Integracji Społecznej. W roku 2016 w pomorskich KIS rozpoczęło zajęcia 389 osób, zajęcia ukończyło 157 osób. Spośród uczestników zajęć 140 osób podjęło zatrudnienie.

Tabela 13. Struktura uczestników KIS w roku 2016

	Osoby, które rozpoczęły zajęcia	Osoby, które ukończyły zajęcia
Uczestnicy zajęć ogółem	389	157
Osoby długotrwale bezrobotne	90	50
Osoby bezdomne	3	1
Osoby uzależnione od alkoholu	10	6
Osoby uzależnione od narkotyków	0	0
Osoby chore psychicznie	9	5
Osoby zwolnione z zakładu karnego	2	0
Osoby niepełnosprawne	82	41
Uchodźcy realizujący indywidualny program integracji	0	0
Osoby krótkotrwale bezrobotne	11	8
Osoby niezaradne w prowadzeniu gospodarstwa domowego i opiece nad dziećmi	12	0

	Osoby, które rozpoczęły zajęcia	Osoby, które ukończyły zajęcia
Osoby zagrożone ubóstwem i wykluczeniem społecznym	129	76
Samotnie wychowujący dzieci	15	0
Osoby bierne zawodowo	131	78

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna - Sprawozdanie Klub Integracji Społecznej

Uczestnicy zajęć KIS korzystali z usług reintegracji społecznej (zajęcia edukacyjne i terapeutyczne, poradnictwo) oraz zawodowej (szkolenia zawodowe, doradztwo).

Tabela 14. Usługi reintegracji społecznej i zawodowej KIS w roku 2016

Usługi w ramach reintegracji społecznej	Liczba osób
Zajęcia terapeutyczne grupowe	40
Zajęcia edukacyjne	336
Poradnictwo prawne	200
Poradnictwo psychologiczne	261
Usługi w ramach reintegracji zawodowej	Liczba osób
Szkolenia zawodowe	10
Doradztwo i szkolenie w zakresie prowadzenia samodzielnej działalności gospodarczej	0
Doradztwo i szkolenie w zakresie prowadzenia działalności gospodarczej w formie spółdzielni socjalnej	136

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna - Sprawozdanie Klub Integracji Społecznej

3.4. Warsztaty Terapii Zajęciowej

Warsztat jest wyodrębnioną organizacyjnie i finansowo placówką stwarzającą osobom niepełnosprawnym niezdolnym do podjęcia pracy możliwość rehabilitacji społecznej i zawodowej w zakresie pozyskania lub przywracania umiejętności niezbędnych do podjęcia zatrudnienia.

Aktualnie w województwie pomorskim funkcjonuje 48 Warsztatów Terapii Zajęciowej. Łącznie uczestnikami warsztatów jest 1 505 osób. Warsztaty funkcjonują w większości pomorskich powiatów (w 2017 roku rozpoczął działalność WTZ utworzony przez Caritas Diecezji Koszalińsko – Kołobrzeskiej dla 25 osób w Sycewicach, powiat słupski), brak ich jest jedynie w Sopocie. Najwięcej tego typu placówek funkcjonuje w Gdańsku, gdzie w 6 Warsztatach Terapii Zajęciowej uczestniczy w sumie 227 osób.

Tabela 15. Warsztaty Terapii Zajęciowej oraz liczba uczestników wg. powiatów w 2016 roku

Lp.	Powiat	Liczba WTZ	Liczba uczestników zajęć
1	bytowski	1	30
2	chojnicki	3	100

Lp.	Powiat	Liczba WTZ	Liczba uczestników zajęć
3	człuchowski	1	40
4	Gdańsk	6	227
5	gdański	4	95
6	Gdynia	4	138
7	kartuski	3	85
8	kościerski	1	35
9	kwidzyński	2	89
10	łęborski	1	30
11	malborski	2	40
12	nowodworski	3	66
13	pucki	1	50
14	Słupsk	2	94
15	słupski	1	25
16	Sopot	0	0
17	starogardzki	4	105
18	sztumski	2	51
19	tczewski	3	80
20	wejherowski	4	125
	RAZEM	48	1505

Źródło: OZPS, opracowanie własne

3.5. Zakłady Aktywności Zawodowej

Zakład Aktywności Zawodowej tworzy możliwości rozwoju zawodowego i społecznego osób niepełnosprawnych i przeciwdziała marginalizacji i wykluczeniu społecznemu tych osób. Praca w ZAZ stanowi dla osób niepełnosprawnych nie tylko źródło utrzymania, lecz przede wszystkim sposób rehabilitacji i integracji ze społeczeństwem. Statutowym zadaniem ZAZ jest rehabilitacja zawodowa i społeczna osób niepełnosprawnych. Program przysposobienia społeczno – zawodowego obejmuje dwa obszary: strefę rehabilitacyjno – społeczną oraz gospodarczo- zawodową.

Obecnie w województwie pomorskim funkcjonują dwa Zakłady Aktywności Zawodowej, w Czarnem (od 2007 roku) i w Sztumie (od 2005 roku). ZAZ w Czarnem prowadzi działalność usługową o profilu: usług pralniczych, gastronomii, dozoru, utrzymania czystości, pielęgnacji zieleni, konserwacji. Zatrudnia 46 osób, w tym 21 z umiarkowanym oraz 25 ze znacznym stopniem niepełnosprawności. Spośród wszystkich zatrudnionych 52% stanowią osoby w wieku 30 – 50 lat, natomiast osoby w wieku poniżej 30 lat stanowią 26%.

ZAZ w Sztumie prowadzi działalność wytwórczo - usługową o profilu: stolatstwo i ciesielstwo, usługi krawieckie, gastronomia, opakowania kartonowe i foliowe. Zatrudnia 70 osób w tym 31 z umiarkowanym oraz 39 ze znacznym stopniem

niepełnosprawności. Spośród wszystkich zatrudnionych 53% stanowią osoby w wieku 30 – 50 lat, natomiast osoby w wieku powyżej 50 lat stanowią 36%.

3.6. Spółdzielnie socjalne

Spółdzielnie socjalne działają na podstawie ustawy z 2006 roku o spółdzielniach socjalnych, gdzie wskazano, iż ich głównym celem jest przywrócenie na rynek pracy, przez prowadzenie wspólnego przedsiębiorstwa, osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, osób o niskiej zatrudnialności oraz umożliwienie osobom bezrobotnym aktywizacji zawodowej. Spółdzielnia socjalna to podmiot gospodarczy, łączący w sobie cechy przedsiębiorstwa oraz organizacji pozarządowej. Cechą odróżniającą spółdzielnię socjalną od spółki jest przede wszystkim pierwszeństwo celów społecznych nad maksymalizacją zysku.

W 2016 roku liczba spółdzielni socjalnych w województwie wzrosła o 3% (z 73 w styczniu 2016 roku do 75 w styczniu 2017 roku). Pomimo wzrostu, wartość ta odbiega w dalszym ciągu od przeciętnej liczby spółdzielni w skali innych województw. W styczniu 2016 roku w Krajowym Rejestrze Sądowym zarejestrowanych było na terenie całego kraju 1.379 spółdzielni socjalnych, w ciągu roku liczba ich wzrosła do 1.456, tym samym liczba spółdzielni socjalnych w Polsce w roku 2016 wzrosła o 6%. Niepokojącym zjawiskiem jest trudność w utrzymaniu trwałości spółdzielni socjalnych bez wsparcia finansowego ze strony OWES lub PUP.

Tabela 16. Liczba zarejestrowanych spółdzielni socjalnych w województwach

Lp.	liczba zarejestrowanych spółdzielni socjalnych						
	w województwie			w wybranych miastach			
<i>stan na dzień:</i>		<i>8 I 2016</i>	<i>10 I 2017</i>	<i>stan na dzień:</i>		<i>8 I 2016</i>	<i>10 I 2017</i>
1	dolnośląskie	85	87	Wrocław	21	22	
2	kujawsko-pomorskie	68	69	Bydgoszcz	12	12	
				Toruń	3	3	
3	lubelskie	91	92	Lublin	10	10	
4	lubuskie	54	55	Gorzów Wielkopolski	4	5	
				Zielona Góra	11	11	
5	łódzkie	84	93	Łódź	48	48	
6	małopolskie	98	99	Kraków	48	48	
7	mazowieckie	134	139	Warszawa	55	56	
8	opolskie	39	41	Opole	4	4	
9	podkarpackie	100	102	Rzeszów	8	8	
10	podlaskie	51	52	Białystok	14	15	

Lp.	liczba zarejestrowanych spółdzielni socjalnych						
	w województwie			w wybranych miastach			
stan na dzień:		8 I 2016	10 I 2017	stan na dzień:		8 I 2016	10 I 2017
11	pomorskie	73	75	Gdańsk	8	8	
12	śląskie	117	152	Katowice	14	14	
13	świętokrzyskie	50	53	Kielce	11	11	
14	warmińsko-mazurskie	101	101	Olsztyn	27	27	
15	wielkopolskie	168	180	Poznań	39	39	
16	zachodniopomorskie	66	66	Szczecin	8	8	
		1379	1456		345	349	

Źródło: <https://ems.ms.gov.pl/>

Spośród wszystkich spółdzielni socjalnych zarejestrowanych w województwie pomorskim 11% funkcjonuje w Gdańsku. Zmniejszyła się liczba powiatów, w których nie funkcjonuje żadna spółdzielnia socjalna. W styczniu 2014 roku takich powiatów było siedem, natomiast w styczniu 2017 pozostał jeden. Wzrosła liczba spółdzielni socjalnych w powiecie wejherowskim, chojnickim.

Tabela 17. Liczba zarejestrowanych spółdzielni socjalnych w powiatach

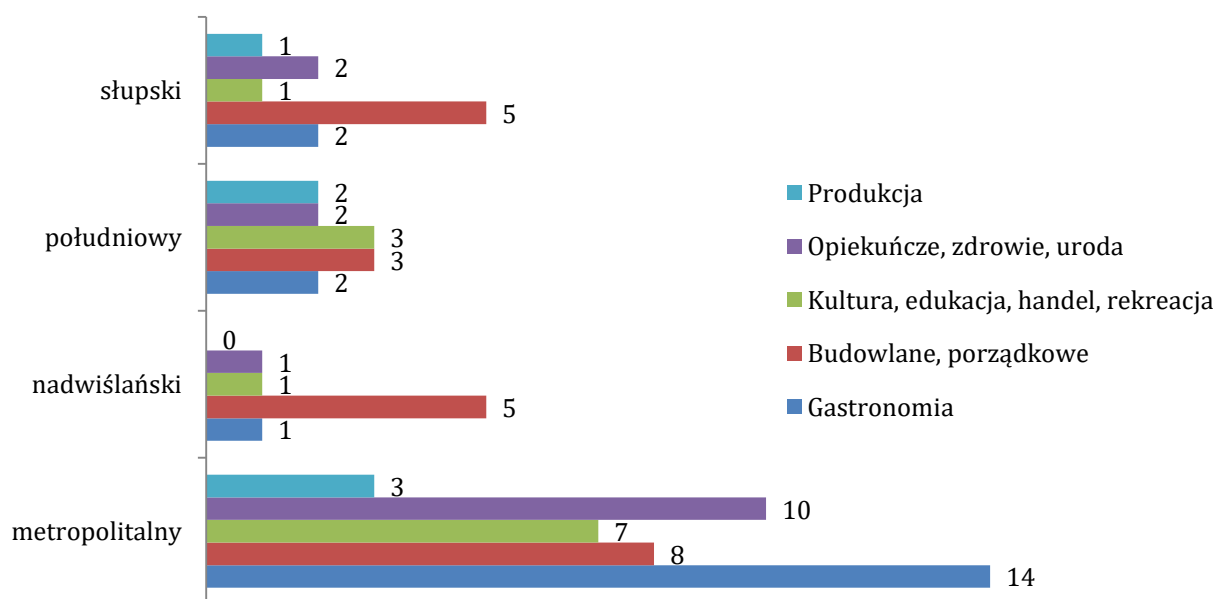
Lp.	liczba zarejestrowanych spółdzielni socjalnych				
	w powiatach	15 I 2014	18 II 2015	8 I 2016	10 I 2017
1.	bytowski	1	4	4	4
2.	chojnicki	5	7	7	8
3.	człuchowski	0	2	2	2
4.	Gdańsk	4	8	9	9
5.	gdański	0	1	1	1
6.	Gdynia	6	8	9	9
7.	kartuski	4	8	9	9
8.	kościerski	1	3	3	3
9.	kwidzyński	4	4	4	4
10.	łęborski	0	0	0	0
11.	malborski	0	1	1	1
12.	nowodworski	1	3	3	3
13.	pucki	0	1	2	2
14.	Słupsk	1	2	4	4
15.	słupski	2	4	3	3

Lp.	liczba zarejestrowanych spółdzielni socjalnych				
	w powiatach	15 I 2014	18 II 2015	8 I 2016	10 I 2017
16.	Sopot	1	4	4	4
17.	starogardzki	0	0	1	1
18.	sztumski	0	1	1	1
19.	tczewski	1	1	1	1
20.	wejherowski	2	3	5	6
		33	65	73	75

Źródło: ems.ms.gov.pl/

Wśród pomorskich spółdzielni socjalnych najchętniej prowadzonym profilem działalności są usługi budowlane i porządkowe (21 spółdzielni), gastronomiczne (19 spółdzielni) oraz opiekuńcze, i rehabilitacyjne (15 spółdzielni). Najslabiej reprezentowanym profilem działalności jest produkcja (6 spółdzielni), przy czym w jednym z subregionów produkcją nie zajmuje się żadna spośród 8 funkcjonujących tam spółdzielni. Najczęściej występującym rodzajem jest produkcja świec, ponadto pamiątek, dekorów, piwa, wina.

Wykres 6. Profile działalności spółdzielni socjalnych

Źródło: Opracowanie własne

4. SENIORZY

Pomimo wysokiego poziomu przyrostu naturalnego na tle kraju, również województwo pomorskie dotyka problem rosnącego zjawiska starzenia się społeczeństwa. 19 % mieszkańców osiągnęło wiek poprodukcyjny. GUS prognozuje, że w 2050 r. najstarsze demograficznie będą dwa województwa – opolskie i świętokrzyskie gdzie liczba osób 60+ oscylować będzie wokół 40%, zaś najmłodszym demograficznie będzie województwo pomorskie².

Budowanie polityki społecznej wobec osób starszych i starzejącego się społeczeństwa w województwie pomorskim nie ogranicza się do działań wizerunkowych. Tworzone jest w partnerstwie instytucji samorządowych, rządowych i organizacji pozarządowych w obszarze działań związanych z troską o uczestnictwo w życiu społecznym osób starszych, kształtowaniem ich pozytywnego wizerunku oraz wspieraniem wszelkich form aktywności, tworzeniem warunków umożliwiających wykorzystanie potencjału osób starszych jako aktywnych uczestników życia gospodarczego i rynku pracy, czy też kwestii dotyczących ochrony zdrowia, integracji międzypokoleniowej, zapobieganiu przemocy i zaniedbaniom wobec seniorów.

4.1. Działania Samorządu Województwa Pomorskiego dedykowane seniorom

Począwszy od roku 2015 działania w zakresie wsparcia seniorów koordynuje Pełnomocnik Marszałka ds. Polityki Senioralnej.

Przy wsparciu Samorządu Województwa działa Rada Kombatantów i Osób Represjonowanych Województwa Pomorskiego stanowiąc organ opiniotwórczo-doradczy Marszałka Województwa. Zarząd województwa ogłasza i organizuje rokrocznie otwarte konkursy ofert wspierające finansowo działania na rzecz seniorów i środowisk kombatanckich dla organizacji rangi wojewódzkiej.

Województwo promuje poprzez działania animacyjne i doradcze (42 spotkania, warsztaty, konferencje) powstawanie Gminnych Rad Seniorów o charakterze konsultacyjnym, doradczym i inicjatywnym, które od 2013 roku powstają na mocy art. 5c ustawy o samorządzie gminnym. Rady Seniorów funkcjonują już w 18 pomorskich gminach. Marszałek Województwa Pomorskiego planuje utworzenie w 2017 roku Pomorskiej Rady Senioralnej, o charakterze doradczym i inicjatywnym.

Aktywne uczestnictwo osób starszych w życiu społeczności zwiększa szansę uniknięcia samotności, izolacji społecznej i wykluczenia. Aktywność osób starszych w województwie pomorskim wydaje się stosunkowo wysoka na tle kraju, o czym może świadczyć znaczna liczba Uniwersytetów Trzeciego Wieku (38), Domów i Klubów Senior+ (16), Klubów i miejsc spotkań dla seniorów (382). Liczba takich klubów systematycznie wzrasta od 257 w roku 2013 do planowanych 387 w roku 2017.

² Prognoza ludności na lata 2014-2050, GUS, Warszawa 2014, tabl. 24.

Mapa 1. Infrastruktura społeczna dla Seniorów

Źródło: Opracowanie własne

4.2. Uniwersytety Trzeciego Wieku

Uniwersytety Trzeciego Wieku pełnią rolę ważnych centrów kulturalno-edukacyjnych dla osób starszych. Umożliwiają seniorom nie tylko aktualizację wiedzy i zdobywanie nowych umiejętności, ale także aktywne uczestnictwo w życiu społeczności lokalnych. UTW stają się coraz bardziej powszechną formą aktywizacji seniorów. Funkcjonują cztery typy Uniwersytetów Trzeciego Wieku:

- działające w strukturach wyższej uczelni,
- powołane przez organizacje pozarządowe,
- działające przy domach kultury, bibliotekach,
- Wędrowny Uniwersytet Ludowy dla Seniorów.

Obecnie w województwie pomorskim działa 38 UTW. Jedynie w 2 powiatach (człuchowski i nowodworski) nie aktywizuje seniorów żadna tego typu instytucja. Działania UTW można podzielić na związane z ofertą dydaktyczną i pozostałe. Oferta dydaktyczna ma formę wykładów lub innych zajęć (grupy, warsztaty, kursy, koła zainteresowań). Różnorodność tematyczna zajęć jest znaczna: pewne tematy powtarzają się na wielu uniwersytetach ale niektóre są specyficzne. Ponadto uniwersytety organizują imprezy i wydarzenia. Najpopularniejszymi tematami wykładów są: medycyna i zdrowie. Powszechne są również: historia, turystyka, geografia i wiedza o religii i kulturze, literatura, psychologia.

Zajęcia inne niż wykłady odbywają się na prawie wszystkich UTW i w przeciwieństwie do wykładów aktywnie angażują słuchaczy. Zajęcia są regularne

(np. cotygodniowe) lub cyklicznie (np. kilka spotkań na dany temat), uczestniczy w nich mniejsza liczba słuchaczy niż w wykładach. Niektóre z zajęć są dodatkowo płatne. Nadal najbardziej popularne są kursy komputerowe i językowe, ponadto zajęcia sportowe i ruchowe, sekcje plastyczne i turystyczne. Sport i turystyka, a także zajęcia artystyczne to mocne strony wielu uniwersytetów. Z dużym zainteresowaniem spotyka się praktyczne poradnictwo – zajęcia prowadzone przez praktyków i specjalistów, np. prawnika, notariusza, policjanta, farmaceutę, rzecznika praw konsumentów, Często instytucje publiczne (policja, straż miejska,) dbając o bezpieczeństwo seniorów, organizują w UTW prelekcje / prezentacje np. jak uniknąć oszustw „na wnuczka” oraz szkolenia z samoobrony, czy na temat niechcianych zakupów, zawierania pochopnie umów bez czytania treści ze zrozumieniem.

Tabela 18. Liczba Uniwersytetów Trzeciego wieku w powiatach

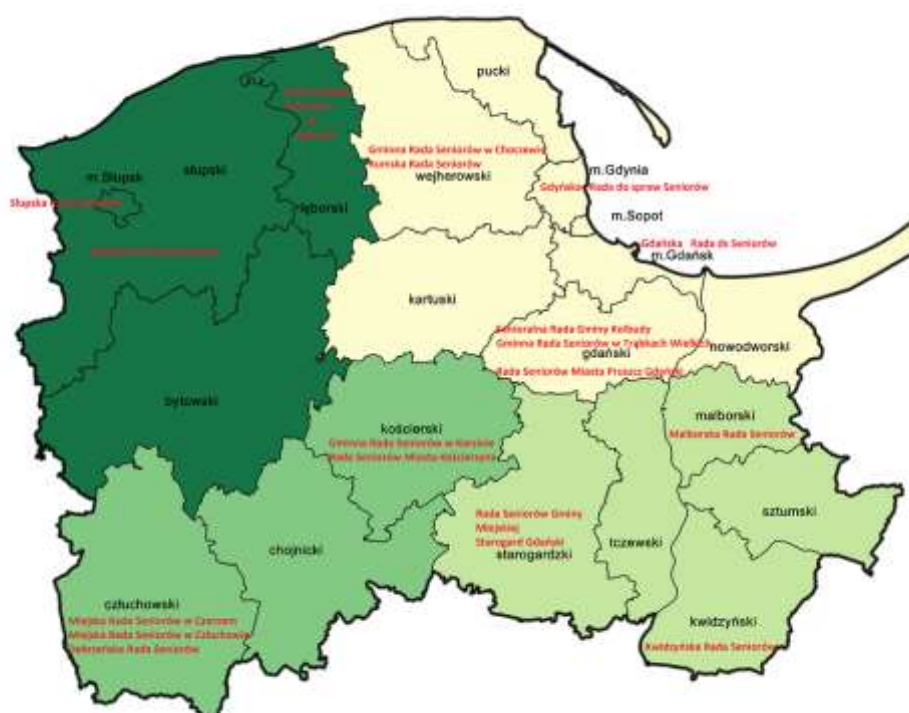
Lp.	powiat	Liczba UTW
1.	bytowski	1
2.	chojnicki	2
3.	człuchowski	0
4.	Gdańsk	9
5.	gdański	1
6.	Gdynia	3
7.	kartuski	2
8.	kościerski	1
9.	kwidzyński	1
10.	łęborski	2
11.	malborski	1
12.	nowodworski	0
13.	pucki	1
14.	Słupsk	2
15.	słupski	2
16.	Sopot	2
17.	starogardzki	1
18.	sztumski	1
19.	tczewski	2
20.	wejherowski	4
Razem		38

Źródło: Opracowanie własne

4.3. Rady Seniorów

W 2016 roku wzrosła się do 18 liczba gmin w województwie pomorskim, które utworzyły ciało o charakterze konsultacyjnym, doradczym i inicjatywnym - gminną radę seniorów, tym samym 14% pomorskich gmin posiada Radę Seniorów. Największy odsetek Rad Seniorów posiadają miasta na prawach powiatu (75%), najmniejszy gminy wiejskie (6%) - jedynie 5 Rad Seniorów zostało powołanych wśród 81 gmin wiejskich. Rady Seniorów powołano w 42% gmin miejskich (8 spośród 19) oraz 11 % gmin miejsko - wiejskich (2 spośród 19).

Mapa 2. Rady Seniorów w pomorskich subregionach.

Źródło: Opracowanie własne

Nowelizacja ustawy o samorządzie gminnym (11 X 2013) wprowadziła zapis pozwalający na tworzenie Rad Seniorów. Wprawdzie Rady Seniorów (Rady ds. Seniorów) funkcjonowały w już wcześniej, ale nie były osadzone w obowiązujących przepisach prawa. Zgodnie z treścią dodanego art 5c „gmina sprzyja solidarności międzypokoleniowej oraz tworzy warunki do pobudzania aktywności obywatelskiej osób starszych w społeczności lokalnej.” Zapis ten odnosi się bezpośrednio do jednego z priorytetów Długofalowej Polityki Senioralnej w Polsce na lata 2014-2020, którym jest zwiększenie zaangażowania osób starszych w życie społeczności lokalnych i sprawy kraju oraz wzrost roli osób starszych w rozwiązywaniu problemów społecznych. Rady seniorów, zgodnie z ustawą mogą powstawać z inicjatywy własnej Rady Gminy lub też „na wniosek zainteresowanych środowisk”. Mają one charakter konsultacyjny, doradczy i inicjatywny.

Spośród 18 działających w województwie pomorskim Rad Seniorów 16 zostało powołanych uchwałą Rady Gminy na podstawie art. 5c ustawy o samorządzie gminnym. Statuty tych Rad oraz akty powołujące są opublikowane w Dzienniku Urzędowym

Województwa Pomorskiego. Pozostałe dwie Rady zostały powołane Zarządzeniem na podstawie art 5 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie oraz art. 30.1 ustawy o samorządzie gminnym.

Niewątpliwym liderem zakresie obywatelskości seniorów jest powiat człuchowski. W powiecie tym 50 % samorządów gminnych korzysta ze wsparcia rady seniorów w realizacji polityki senioralnej. Z kolei w żadnej z gmin 8 powiatów (bytowski, chojnicki, kartuski, nowodworski, pucki, sztumski, tczewski oraz w Sopocie) nie funkcjonuje Rada Seniorów, jednakże w kilku trwają prace nad utworzeniem takiego organu. Tabela 14 prezentuje wykaz Rad Seniorów w województwie.

Tabela 19. Rady Seniorów w województwie pomorskim

Lp.	Powiat	Gmina	Nazwa Rady Seniorów
1	człuchowski	Czarne	Miejska Rada Seniorów w Czarnem
2	człuchowski	Człuchów	Miejska Rada Seniorów w Człuchowie
3	człuchowski	Debrzno	Debrzeńska Rada Seniorów
4	Gdańsk	Gdańsk	Gdańska Rada ds. Seniorów
5	gdański	Kolbudy	Senioralna Rada Gminy Kolbudy
6	gdański	Trąbki Wielkie	Gminna Rada Seniorów w Trąbkach Wielkich
7	gdański	Pruszcz Gdański	Rada Seniorów Miasta Pruszcz Gdański
8	Gdynia	Gdynia	Gdyńska Rada do spraw Seniorów
9	kościerski	Karsin	Gminna Rada Seniorów w Karsinie
10	kościerski	Kościerzyna	Rada Seniorów Miasta Kościerzyna
11	kwidzyński	Kwidzyn	Kwidzyńska Rada Seniorów
12	łęborski	Lębork	Gminna Rada Seniorów w Lęborku
13	malborki	Malbork	Malborska Rada Seniorów
14	Słupsk	Słupsk	Słupska Rada Seniorów
15	słupski	Kobylnica	Kobylnicka Rada Seniorów
16	starogardzki	Starogard Gdański	Rada Seniorów Gminy Miejskiej Starogard Gdański
17	wejherowski	Choczewo	Gminna Rada Seniorów w Choczewie
18	wejherowski	Rumia	Rumska Rada Seniorów

Źródło: Opracowanie własne

4.4. Dienne Domy i Kluby Senior+

Program Wieloletni SENIOR+ na lata 2015-2020 adresowany jest do nieaktywnych zawodowo osób w wieku 60+. W Dziennym Domu Senior+ można spędzić co najmniej 8 godzin dziennie od poniedziałku do piątku. Znajdują się w nim pomieszczenia m.in. do wspólnych spotkań, gotowania, ćwiczeń i relaksu. Przykładowe usługi oferowane w Dziennym Domu Senior+: socjalne, w tym posiłek, edukacyjne, kulturalno-oświatowe, aktywności ruchowej lub kinezyterapii, sportowo-rekreacyjne, aktywizujące społecznie (w tym wolontariat międzypokoleniowy), terapii zajęciowej. Działalność Klubu Senior+ polega na motywowaniu seniorów do działań na rzecz samopomocy i działań wolontarystycznych na rzecz innych. Klub Senior+ ze względu na elastyczność funkcjonowania pozwala na lepsze dostosowanie jej do potrzeb seniorów o wyższym stopniu samodzielności

Program Senior+ wspiera seniorów poprzez dofinansowanie działań jednostek samorządu terytorialnego. W latach 2015 – 2017 w województwie pomorskim dofinansowanie z budżetu państwa na utworzenie i funkcjonowanie Dziennego Domu Senior+ otrzymało 9 gmin. Ponadto w 2017 roku w 7 gminach tworzone są Kluby Senior+.

Na działania programu przeznaczono 340 mln zł, z tego 30 mln zł w 2017r. Jednostka samorządu terytorialnego może uzyskać jednorazowe wsparcie finansowe na utworzenie lub wyposażenie placówki w wysokości do 80% całkowitego kosztu realizacji zadania, które nie może być wyższe niż 300 tys. zł w przypadku Dziennego Domu Senior+ oraz 150 tys. zł w przypadku Klubu Senior+, z tym że wysokość środków finansowych z budżetu państwa przeznaczonych w ramach powyżej wskazanej kwoty na przebudowę lub remont pomieszczeń lub budynku nie może być wyższa niż 250 tys. zł w przypadku Dziennego Domu „Senior+” oraz 125 tys. zł w przypadku Klubu Senior+. Natomiast jednorazowa kwota dotacji przeznaczona na wyposażenie Dziennego Domu „Senior+” nie może być wyższa niż 80 tys. zł, a w przypadku Klubu Senior+ (25 tys. zł),

Program zapewnia funkcjonowanie już istniejących placówek. Dofinansowaniu z budżetu państwa w każdym roku kalendarzowym, w trybie konkursowym mogą podlegać działania związane z bieżącym utrzymaniem placówki. Rocznie kwota dofinansowania na działalność bieżącą placówek uruchomionych w ramach Programu wynosić będzie miesięcznie na utrzymanie jednego miejsca nie więcej niż 300zł. w Dziennym Domu „Senior+” oraz nie więcej niż 200 zł. w Klubie „Senior+”, przy czym dotacja nie może stanowić więcej niż 40% całkowitego kosztu realizacji zadania.

Spośród 124 samorządów, które otrzymały dofinansowanie na utworzenie Dziennego Domu lub Klubu Senior+ 8 znajduje się w województwie pomorskim. Wsparcie finansowe również otrzymały wszystkie już funkcjonujące Domy Senior+ (8 Domów) Dom utworzony przez samorząd powiatu puckiego prowadzi podmiot ekonomii społecznej (Kaszubska Spółdzielnia Socjalna PRZYSTAŃ). W kolejnej edycji programu, z inicjatywy seniorów, w tym radnych Rad Seniorów planuje ubiegać się o dofinansowanie większa liczba samorządów. W Tabeli 19 przedstawiono lokalizację Domów i Klubów Senior+.

Tabela 20. Domy i Kluby Senior + w województwie pomorskim

Powiat	Dzienny Dom Senior+	Rok utworzenia	Klub Senior+	Rok utworzenia
bytowski	Tuchomie	2015		
chojnicki	Czersk	2015		
człuchowski			Rzeczénica	2017
Gdańsk	Gdańsk	2015		
	Gdańsk	2016		
kwidzyński	Kwidzyn	2017		
pucki	Puck	2015		
słupski			Słupsk	2017
starogardzki	Skarszewy	2015	Skarszewy	2017
sztumski			Dzierżgoń	2017
			Sztum	2017
tczewski	Pelplin	2015	Pelplin	2017
	Pelplin	2016	Tczew	2017

Źródło: Opracowanie własne

5. OSOBY I RODZINY, KTÓRYM UDZIELONO WSPARCIA

W rozdziale tym zawarte są informacje o osobach i rodzinach, którym udzielono pomocy społecznej zarówno w formie pieniężnej jak i niepieniężnej. W roku oceny, pomocą i wsparciem (przyznano świadczenia) objętych zostało **99.872** osób. W sumie było to **65.565** rodzin, w których liczba osób wyniosła razem **160.695**. Świadczeń pieniężnych przyznano **56.146**.

Tabela 21. Udzielona pomoc i wsparcie

WYSZCZEGÓLNIENIE		Lata poprzednie		Rok oceny 2016	Prognozy roku następnego	
		Rok 2014	Rok 2015			
Świadczenia przyznane w ramach zadań własnych i zleconych - ogółem						
1.	Liczba osób, którym przyznano świadczenie	115 320	109 617	99 872	98 450	↓
2.	Liczba świadczeń pieniężnych	76 918	61 581	56 146	55 680	↓
3.	Liczba świadczeń niepieniężnych	61 539	59 292	54 213	53 892	↓
4.	Liczba rodzin ogółem	72 872	69 434	65 565	64 991	↓
5.	Liczba osób w rodzinach	190 379	177 349	160 695	155 443	↓

Źródło: MPiPS 03R, OZPS, opracowanie własne

- ↑ prognozowany wzrost
- ↓ prognozowany spadek
- ☒ sytuacja bez zmian

Tabela 22. Liczba osób którym udzielona została pomoc i wsparcie wg. powiatów

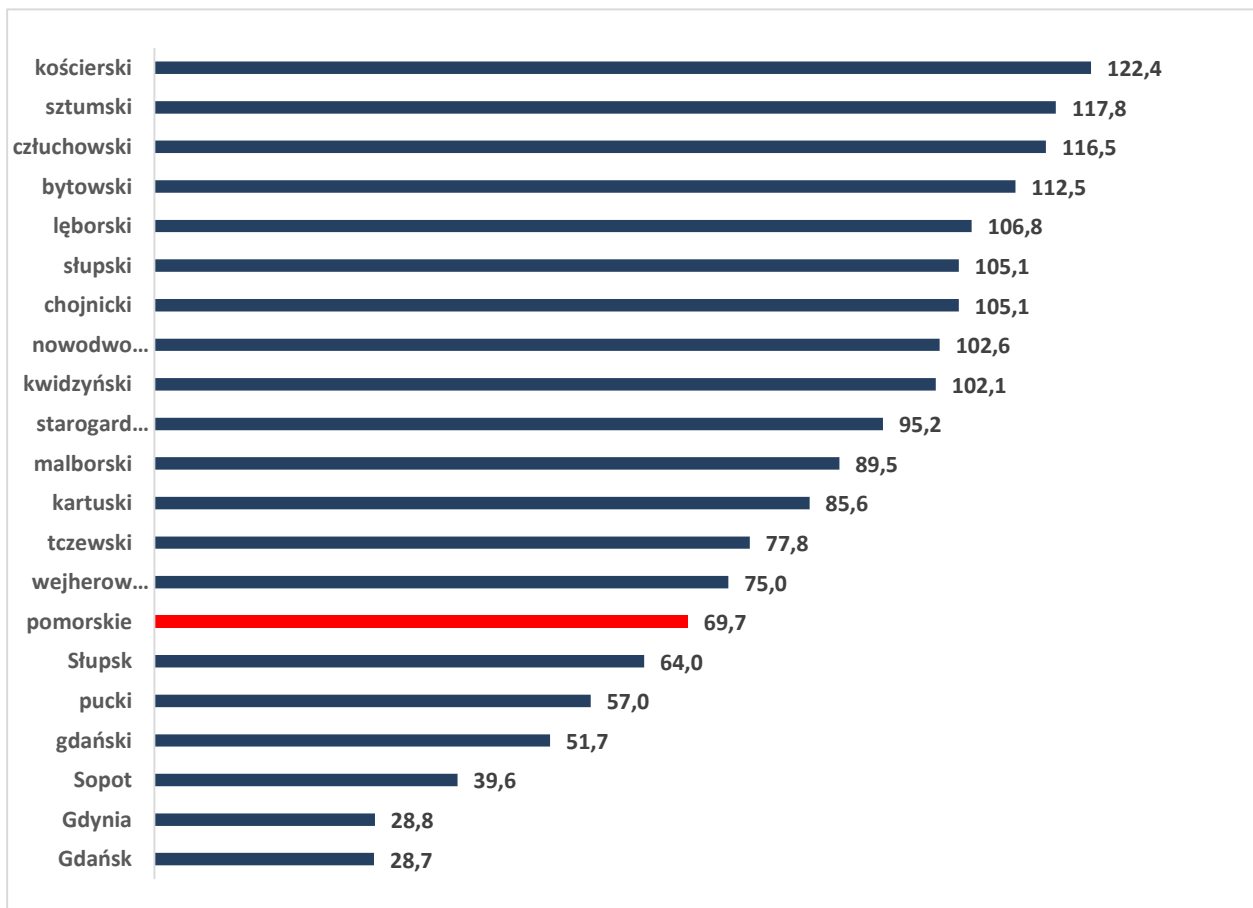
powiat	2014	2015	2016
bytowski	5 825	5 542	4 984
chojnicki	6 486	6 315	5 720
człuchowski	4 546	4 224	3 849
Gdańsk	9 651	9 926	9 442
gdański	3 943	3 749	3 408
Gdynia	5 374	5 281	5 106
kartuski	6 587	6 304	5 842
kościerski	5 341	5 258	5 117
kwidzyński	6 938	6 350	5 351
łęborski	5 147	4 747	4 500
malborski	4 877	4 511	4 115
nowodworski	2 706	2 559	2 329
pucki	3 465	3 179	2 738
Słupsk	5 448	4 978	4 461

powiat	2014	2015	2016
słupski	8 351	7 662	6 723
Sopot	1 294	1 216	1 122
starogardzki	8 647	8 060	7 067
sztumski	3 383	3 240	2 987
tczewski	6 856	6 424	5 678
wejherowski	10 455	10 092	9 333
razem	115 320	109 617	99 872

Źródło: MPiPS03R, opracowanie własne

W roku oceny zmniejszył się wskaźnik deprivacji lokalnej, który stanowi liczbę mieszkańców którym udzielono pomocy i wsparcia (160.799 osób) na każde 1000 mieszkańców (2.307.710 osób wg. stanu na 31 XII 2015), dla województwa pomorskiego wyniósł on 69,7 osób. W roku 2013 wskaźnik deprivacji wynosił 93. Obszar województwa jest zasadniczo zróżnicowany pod względem tego wskaźnika. W 14 powiatach jego wartość osiągnęła poziom wyższy niż średnia dla całego województwa. Najwyższy poziom osiągnął powiat kościerski (122,4), a najniższy Miasto Gdańsk (28,7). Dla porównania w roku 2013 najwyższy poziom osiągnął powiat sztumski (167), a najniższy Miasto Gdańsk (33).

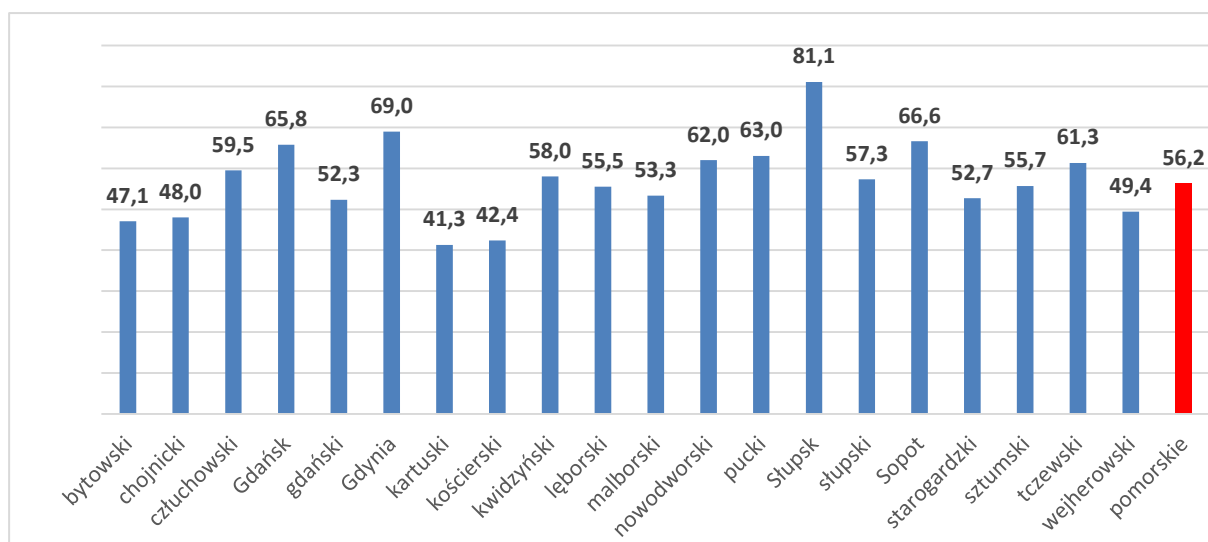
Wykres 7. Wskaźnik deprivacji lokalnej

Źródło: OZPS, opracowanie własne

Świadczenia pieniężne w tym między innymi: zasiłki stałe, zasiłki okresowe, oraz zasiłki celowe w 2016 roku zostały przyznane **56 146** beneficjentom pomocy społecznej. Grupa ta stanowiła tym samym 56,2% osób którym przyznano jakiegokolwiek świadczenia. Świadczenia pieniężne wydawane przez OPS/PCPR stanowiły większość przyznawanych świadczeń. W Słupsku, osoby którym przyznano świadczenia pieniężne stanowiły aż 81,1% wszystkich beneficjentów pomocy społecznej. W powiecie kartuskim z kolei odsetek ten wyniósł 41,3%.

Wykres 8. Odsetek osób, którym przyznano świadczenia pieniężne w liczbie osób, którym przyznano świadczenia ogółem wg. powiatów

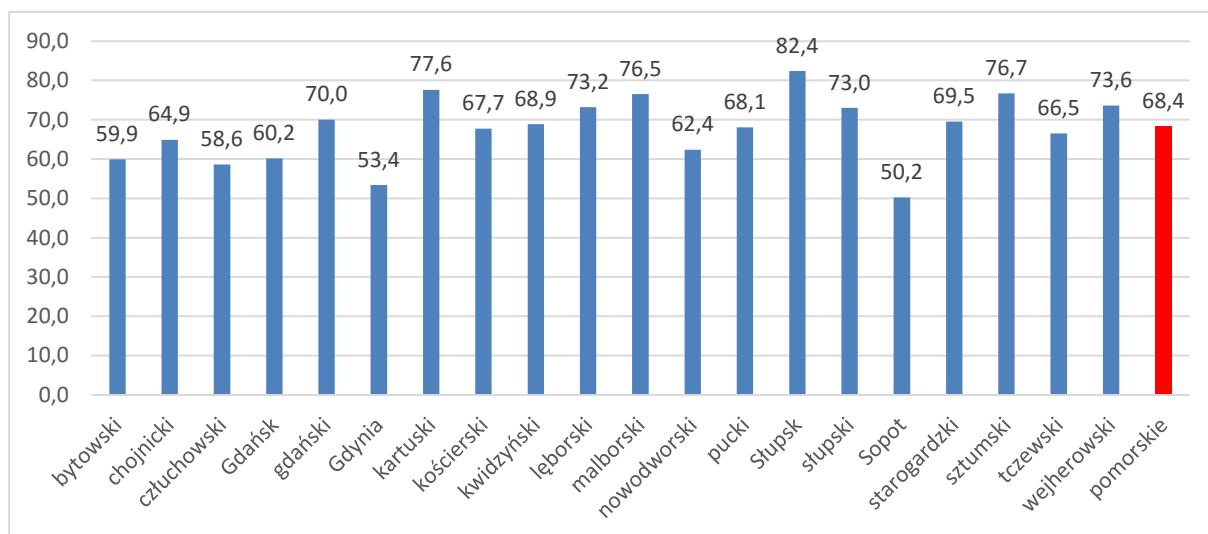

Źródło: MPiPS03R, opracowanie własne

5.1. Powody przyznania pomocy

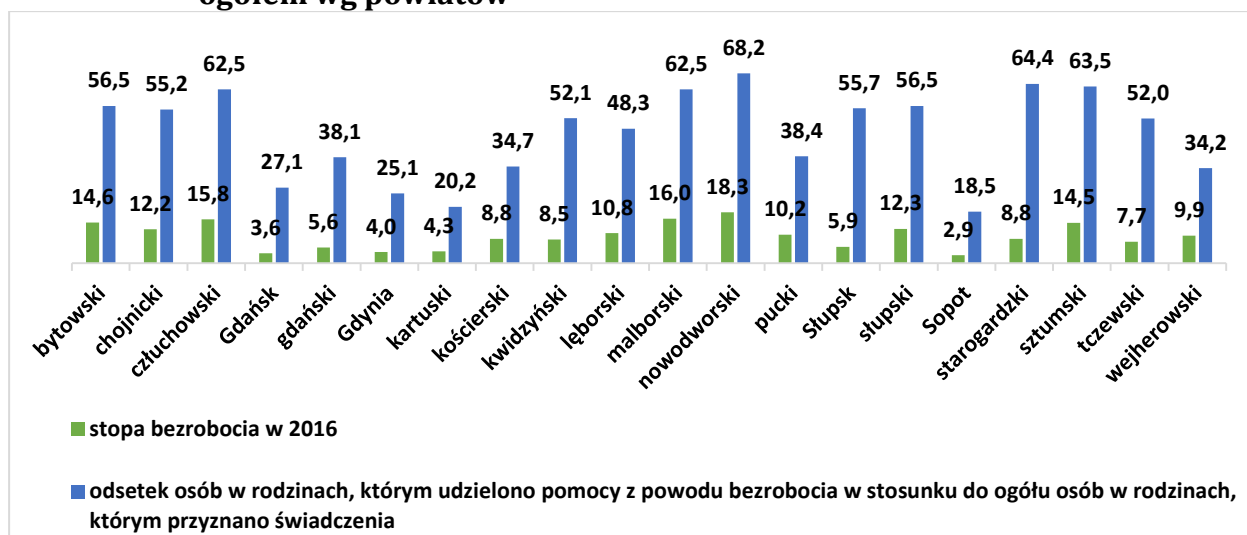
W roku oceny, pomocy społecznej z powodu ubóstwa udzielono 44.615 rodzinom. Rodziny którym przyznano pomoc z tego tytułu stanowiły 68,4 % rodzin beneficjentów. 24.979 rodzinom przyznano pomoc społeczną z powodu bezrobocia. Z powodu niepełnosprawności pomocy udzielono 31.997 rodzinom.

Wykres 9. Odsetek osób w rodzinach, którym przyznano świadczenia z powodu ubóstwa w liczbie osób w rodzinach, którym przyznano świadczenia ogółem w podziale na powiaty [%]

Źródło: MPiPS03R, opracowanie własne

Wykres 10. Bezrobocie wśród beneficjentów pomocy społecznej oraz bezrobocie ogółem wg powiatów

Źródło: MPiPS03R, opracowanie własne

Tabela 23. Wybrane powody udzielenia pomocy

Powiat	ubóstwo		bezrobocie		niepełnosprawność	
	liczba i % rodzin - korzystających		liczba i % rodzin - korzystających		liczba i % rodzin - korzystających	
bytowski	1 826	61,8%	1 585	53,6%	1 256	42,5%
chojnicki	2 221	62,9%	1 765	50,0%	1 563	44,3%
człuchowski	1 493	60,2%	1 376	55,5%	1 088	43,9%
Gdańsk	4 446	62,7%	1 461	20,6%	3 738	52,7%
gdański	1 562	69,1%	703	31,1%	1 179	52,2%
Gdynia	2 384	54,9%	811	18,7%	2 547	58,7%
kartuski	2 666	77,5%	659	19,1%	1 526	44,3%
kościerski	1 850	66,0%	949	33,9%	1 187	42,4%
kwidzyński	2 520	70,8%	1 598	44,9%	1 449	40,7%
łęborski	2 201	74,2%	1 151	38,8%	1 615	54,5%
malborski	1 829	73,2%	1 361	54,5%	1 266	50,7%
nowodworski	878	57,6%	878	57,6%	586	38,5%
pucki	1 351	71,3%	665	35,1%	922	48,6%
Słupsk	2 765	83,2%	1 455	43,8%	2 077	62,5%
słupski	3 129	72,8%	2 038	47,4%	2 004	46,6%
Sopot	524	51,0%	136	13,2%	576	56,0%
starogardzki	3 046	71,0%	2 111	49,2%	1 940	45,2%
sztumski	1 344	75,2%	972	54,4%	757	42,3%
tczewski	2 426	65,1%	1 553	41,7%	1 783	47,9%
wejherowski	4 154	72,1%	1 752	30,4%	2 938	51,0%

Źródło : MPiPS03R, opracowanie własne

Tabela 24. Powody udzielenia pomocy – szczegóły

WYSZCZEGÓLNIENIE	Lata poprzednie			Rok oceny 2016	Prognozy roku następnego	
		Rok 2014	Rok 2015			
Powód udzielenia pomocy i wsparcia: UBÓSTWO						
Liczba rodzin ogółem	1	51 212	48 186	44 615	43 108	↓
Liczba osób ogółem w rodzinach	2	133 788	123.874	109 881	105 861	↓
Powód udzielenia pomocy i wsparcia: BEZROBOCIE						
Liczba rodzin ogółem	3	34 207	30 233	24 979	24 102	↓
Liczba osób ogółem w rodzinach	4	102 752	89 490	72 515	69 728	↓
Powód udzielenia pomocy i wsparcia: NIEPEŁNOSPRAWNOŚĆ						

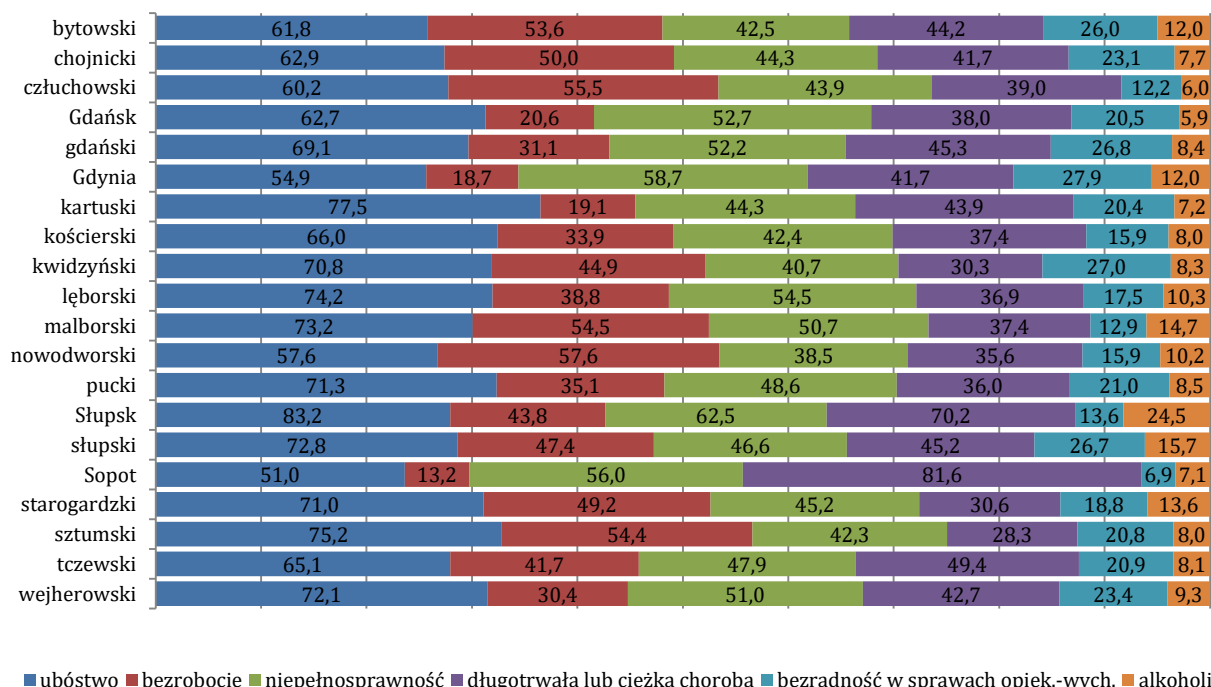
WYSZCZEGÓLNIENIE	Lata poprzednie		Rok oceny 2016	Prognozy roku następnego		
	Rok 2014	Rok 2015				
Liczba rodzin ogółem	5	33 003	32 573	31 997	31 822	↓
Liczba osób ogółem w rodzinach	6	69 827	67 710	63 999	67 077	↑
Powód udzielenia pomocy i wsparcia: DŁUGOTRWAŁA LUB CIĘŻKA CHOROBA						
Liczba rodzin ogółem	7	27 852	27 619	27 399	26 555	↓
Liczba osób ogółem w rodzinach	8	61 429	60 319	55 859	54 046	↓
Powód udzielenia pomocy i wsparcia: BEZRADNOŚĆ W SPRAWACH OPIEKUŃCZO-WYCHOWAWCZYCH I PROWADZENIU GOSPODARSTWA DOMOWEGO						
Liczba rodzin ogółem	9	16 702	15 755	13 727	13 345	↓
Liczba osób ogółem w rodzinach	10	61 406	56 826	48 902	47 256	↓
Powód udzielenia pomocy i wsparcia: ALKOHOLIZM						
Liczba rodzin ogółem	11	7 259	7 312	6 788	6 575	↓
Liczba osób ogółem w rodzinach	12	13 060	12 737	11 321	10 992	↓
Powód udzielenia pomocy i wsparcia: NARKOMANIA						
Liczba rodzin ogółem	13	252	316	328	334	
Liczba osób ogółem w rodzinach	14	374	477	483	493	↑
Powód udzielenia pomocy i wsparcia: POTRZEBA OCHRONY MACIERZYŃSTWA						
Liczba rodzin ogółem	15	8 499	8 860	7 831	7 537	↓
Powód udzielenia pomocy i wsparcia: POTRZEBA OCHRONY MACIERZYŃSTWA						
w tym: WIELODZIETNOŚĆ						
Liczba rodzin ogółem	16	6 025	6 359	5 674	5 538	↓
Powód udzielenia pomocy i wsparcia: BEZDOMNOŚĆ						
Liczba rodzin ogółem	17	3 635	3 721	3 814	3 733	↓
Liczba osób ogółem w rodzinach	18	4 141	4 114	4 194	4 068	↓
Powód udzielenia pomocy i wsparcia: OPUSZCZENIE ZAKŁADU KARNEGO						
Liczba rodzin ogółem	19	1 224	1 045	963	959	↓
Liczba osób ogółem w rodzinach	20	1 977	1 605	1 427	1 404	↓
Powód udzielenia pomocy i wsparcia: PRZEMOC W RODZINIE						
Liczba rodzin ogółem	21	1 477	1 566	1 247	1 244	↓
Liczba osób ogółem w rodzinach	22	5 372	5 699	4 513	4 509	↓

WYSZCZEGÓLNIENIE	Lata poprzednie		Rok oceny 2016	Prognozy roku następnego		
	Rok 2014	Rok 2015				
Powód udzielenia pomocy i wsparcia: ZDARZENIA LOSOWE						
Liczba rodzin ogółem	23	242	358	437	406	↓
Powód udzielenia pomocy i wsparcia: KLĘSKI ŻYWIOŁOWE I EKOLOGICZNE						
Liczba rodzin ogółem	25	0	0	0	0	☒

Źródło : MPiPSO3R, opracowanie własne

- ↑ prognozowany wzrost
- ↓ prognozowany spadek
- ☒ sytuacja bez zmian

Wykres 11. Wybrane powody przyznania pomocy. Odsetek rodzin powiatami, którym przyznano pomoc wg. przyczyn

Źródło: MPiPSO3R, opracowanie własne

5.2. Usługi pomocy społecznej

Usługi opiekuńcze obejmują pomoc w zaspokajaniu codziennych potrzeb życiowych, opiekę higieniczną, zaleconą przez lekarza pielęgnację oraz, w miarę możliwości, zapewnienie kontaktów z otoczeniem. Specjalistyczne usługi opiekuńcze są to usługi dostosowane do szczególnych potrzeb wynikających z rodzaju schorzenia lub niepełnosprawności, świadczone przez osoby ze specjalistycznym przygotowaniem zawodowym. W ramach realizacji usług opiekuńczych, gminy w województwie pomorskim poniosły wydatki na poziomie 30.326.902 zł. Pomoc została udzielona 6.358 osobom. Ze względu na wielokrotne korzystanie z tej formy pomocy przez poszczególne osoby, łączna liczba udzielonych świadczeń była na poziomie 2.404.109. Wśród ogółu beneficjentów korzystających z usług opiekuńczych, 185 osób korzystało ze

specjalistycznych usług opiekuńczych – w sumie zrealizowano ich – 85.121 na łączną kwotę 907.027 zł. Przeciętny koszt jednostkowy usługi opiekuńczej oscylował na poziomie 12,61 zł, zaś specjalistycznej usługi opiekuńczej – 10,65 zł.

Na specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi gminy wydatkowały środki w kwocie 11.147.908 zł. Tego typu świadczeń udzielono w liczbie 457.075 dla 1.343 osób. Przeciętny koszt jednostkowy specjalistycznej usługi opiekuńczej w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi oscylował na poziomie 24,38 zł.

Do pozostałych usług świadczonych przez instytucje pomocy społecznej zalicza się, między innymi, poradnictwo specjalistyczne, pracę socjalną, interwencję kryzysową, kontrakt socjalny, specjalistyczne usługi dla osób z zaburzeniami psychicznymi. Zebranych danych wynika, że największa liczba osób skorzystała z usług w zakresie pracy socjalnej. Pomoc została udzielona 43.121 rodzinom.

W roku oceny wsparcie w postaci poradnictwa specjalistycznego świadczone 6.668 rodzinom. W roku 2016 podpisano kontrakt socjalny z 3.709 osobami, w tym 287 osób podpisało kontrakt w Klubie Integracji Społecznej. Ogólna liczba osób z podpisanym kontraktem wynosiła 5.273. Forma pomocy w postaci interwencji kryzysowej świadczona była w 884 rodzinach.

5.3. Świadczenia pieniężne z pomocy społecznej

W skład świadczeń pieniężnych z pomocy społecznej wchodzi kilka rodzajów zasiłków, m.in. zasiłek stały, zasiłek okresowy oraz zasiłek celowy.

Zasiłek stały przysługuje:

- pełnoletniej osobie samotnie gospodarującej, niezdolnej do pracy z powodu wieku lub całkowicie niezdolnej do pracy, jeżeli jej dochód jest niższy od kryterium dochodowego osoby samotnie gospodarującej;
- pełnoletniej osobie pozostającej w rodzinie, niezdolnej do pracy z powodu wieku lub całkowicie niezdolnej do pracy, jeżeli jej dochód, jak również dochód na osobę w rodzinie są niższe od kryterium dochodowego na osobę w rodzinie.

Zasiłek stały ustala się w wysokości:

- w przypadku osoby samotnie gospodarującej - różnicy między kryterium dochodowym osoby samotnie gospodarującej a dochodem tej osoby, z tym że kwota zasiłku nie może być wyższa niż 604 zł miesięcznie;
- w przypadku osoby w rodzinie - różnicy między kryterium dochodowym na osobę w rodzinie a dochodem na osobę w rodzinie.

Kwota zasiłku stałego nie może być niższa niż 30 zł miesięcznie. W przypadku zbiegu uprawnień do zasiłku stałego i renty socjalnej, świadczenia pielęgnacyjnego lub dodatku z tytułu samotnego wychowywania dziecka i utraty prawa do zasiłku dla bezrobotnych na skutek upływu ustawowego okresu jego pobierania, zasiłek stały nie przysługuje. W roku 2016 kwota przekazanych zasiłków stałych wyniosła w 92 024 250 zł. W roku oceny ponadto przekazano 24 029 452 zł. na zasiłki okresowe. Na zasiłki celowe przekazano w sumie 41 237 739 zł.

Świadczenia pieniężne zostały udzielone 56.146 beneficjentom. Stanowiło to zatem 56,22 % osób którym przyznano świadczenia w ogóle. Liczba rodzin którym przyznane zostały świadczenia pieniężne wyniosła 50.604 czyli 77,2% wszystkich

którym przyznano świadczenia. Osób w rodzinach którym przyznano świadczenia pieniężne było razem 115.180.

Tabela 25. Świadczenia pieniężne, kwoty w zł.

	2014 r.	2015 r.	Rok oceny 2016 r.	Prognoza 2017 r.
zasiłki stałe	79 774 652	81 791 179	92 024 250	93 136 442
zasiłki okresowe	30 138 937	29 112 764	24 029 452	24 383 696
zasiłki celowe	41 550 790	43 424 218	41 237 739	40 922 964

Źródło: MPiPS03R, OZPS, opracowanie własne

Kwota zasiłków okresowych w przeważającej części została przeznaczona na zasiłki z tytułu bezrobocia, było to w sumie 17 061 626 zł. Z tytułu długotrwałej choroby przekazano 2 105 386 zł, a z tytułu niepełnosprawności 2 752 013 zł.

Tabela 26. Zasiłki okresowe, kwoty w zł.

Zasiłki okresowe	kwota
z tytułu bezrobocia	17 061 626
z tytułu długotrwałej choroby	2 105 386
z tytułu niepełnosprawności	2 752 013
z tytułu możliwości utrzymania lub nabycia uprawnień do świadczeń z innych systemów zabezpieczenia społecznego	51 541

Źródło: MPiPS03R, OZPS, opracowanie własne

5.4. Świadczenia niepieniężne

W skład świadczeń niepieniężnych z pomocy społecznej wchodzi kilka rodzajów świadczeń, m.in. posiłek, schronienie, ubranie, sprawienie pogrzebu oraz odpłatność gminy za pobyt w domu pomocy społecznej.

Świadczenie niepieniężne w roku oceny, w tym między innymi udzielenie posiłku, schronienia, przekazanie ubrania, sprawienie pogrzebu i inne zostały udzielone 54.213 beneficjentom. Stanowiło to zatem 54,28 % osób którym przyznano świadczenia w ogóle. Liczba rodzin którym przyznane zostały świadczenia niepieniężne wyniosła 33.707 czyli 51,41% wszystkich którym przyznano świadczenia. Osób w rodzinach którym przyznano świadczenia niepieniężne było razem 107.023.

Tabela 27. Świadczenie niepieniężne – posiłek

	2014	2015	rok oceny 2016	Prognoza 2017
Liczba osób którym przyznano posiłek	52 057	49 425	43 712	41 941
w tym ramach „Pomoc Państwa w zakresie dożywiania”	50 837	48 781	42 167	40 107

Źródło: MPiPS03R, OZPS, opracowanie własne

Tabela 28. Świadczenie niepieniężne – Liczba osób którym przyznano: schronienie, ubranie, sprawienie pogrzebu

	2014	2015	rok oceny 2016	Prognoza 2017
Schronienie	1 841	2 321	2 557	2 544
Ubranie	320	316	278	297
Sprawienie pogrzebu	294	331	301	339

Źródło: MPiPS03R, OZPS, opracowanie własne

Tabela 29. Świadczenie niepieniężne – Liczba osób - odpłatność gminy za pobyt w domu pomocy społecznej, indywidualne programy pomocy

	2014	2015	rok oceny 2016	Prognoza 2017
Odpłatność gminy za pobyt w DPS	2 538	2 661	2 805	2 922
Indywidualny program wychodzenia z bezdomności	194	177	153	170
Indywidualny program zatrudnienia socjalnego	403	384	589	695

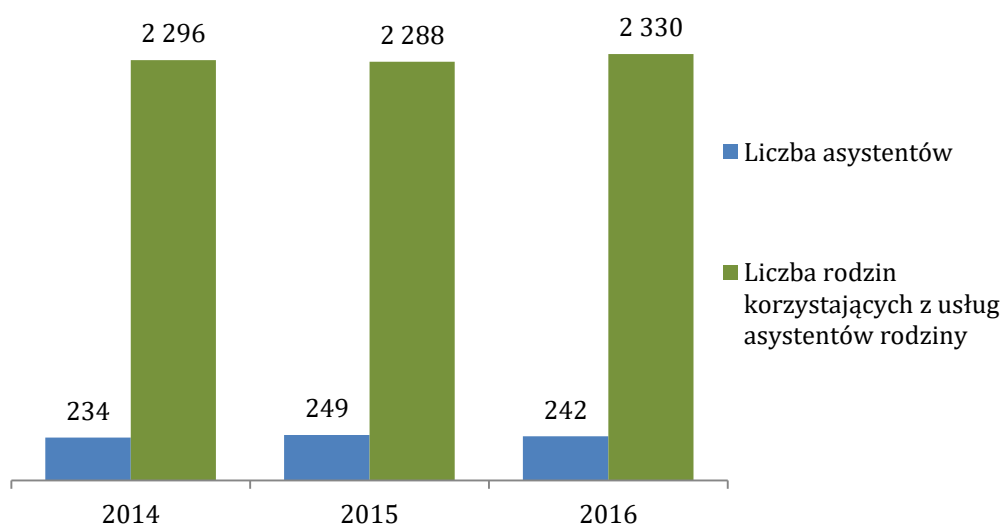
Źródło: MPiPS03R, OZPS, opracowanie własne

5.5. Rodzinna Piecza Zastępcza

Koordinacja pieczy zastępczej według Ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej z 9 czerwca 2011 roku (t.j. Dz. U. 2017 poz. 697) jest jednym z zadań realizowanych przez Powiatowe Centra Pomocy Rodzinie. Dane dotyczące tego obszaru pomocy społecznej pochodzą zatem, właśnie od sprawozdań przesłanych przez pomorskie PCPR.

W roku oceny w województwie pomorskim, 2.330 rodzin korzystało ze wsparcia 242 Asystentów Rodzin.

Wykres 12. Rodziny korzystające ze wsparcia asystentów rodzin

Źródło: CAS WRiSPZ, opracowanie własne

W roku oceny w województwie pomorskim, było w sumie 2.381 rodzin zastępczych. Dla porównania w roku wcześniejszym było ich 2.416. Prognozuje się, z kolei iż ich liczba w roku 2017 w stosunku do roku oceny może wzrosnąć do 2.574

rodzin. Dzieci umieszczonych w rodzinnej pieczy zastępczej było 3.991 (w roku 2015 było ich 4.086).

W 2016 roku 1.459 rodzin zastępczych stanowiły rodziny spokrewnione z dzieckiem, 724 stanowiły rodziny niezawodowe, 105 rodzin zawodowych, 51 pełniło funkcję pogotowia rodzinnego, a 37 pełniło funkcję specjalistyczną. Rodzinnych Domów Dziecka, było w sumie 93.

W roku oceny w województwie było 21 rodzin wspierających. Pomocy w opiece i wychowaniu dziecka udzielało 12 rodzin, w prowadzeniu gospodarstwa domowego (4 rodziny) oraz kształtowaniu i wypełnianiu podstawowych ról społecznych (8 rodzin).

Tabela 30. Liczba dzieci umieszczonych w rodzinnej pieczy zastępczej

	2012	2013	2014	2015	2016
Rodzinna piecza zastępcza	4 416	4 390	4 263	4 086	3 991
Rodziny zastępcze spokrewnione	2 129	2 066	1 981	1 885	1 868
Rodziny zastępcze niezawodowe	1 261	1 246	1 139	1 092	1 025
Rodziny zastępcze zawodowe, w tym pełniące funkcję:	637	668	619	551	512
• pogotowia rodzinnego	174	175	178	123	131
• specjalistyczną	97	87	79	73	62
Rodzinne domy dziecka	389	410	524	558	586

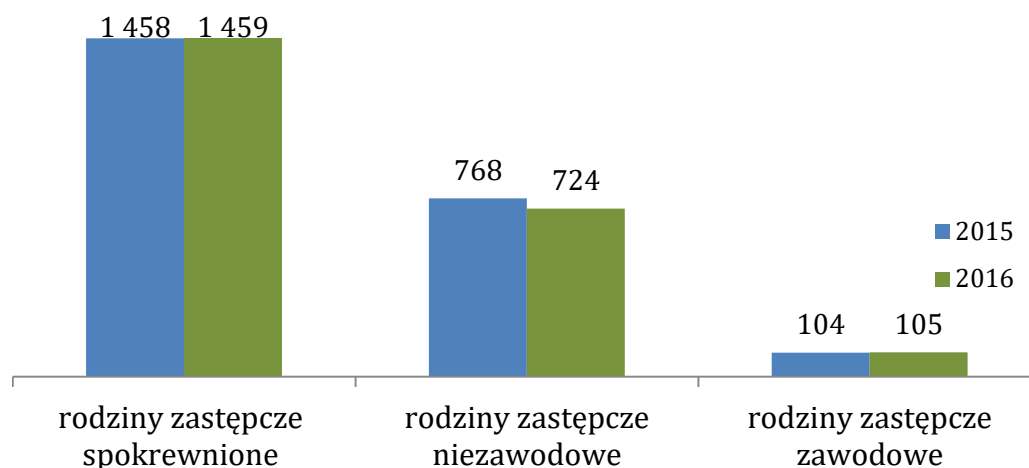
Źródło: CAS WRiSPZ, opracowanie własne

Tabela 31. Liczba rodzin zastępczych

	2012	2013	2014	2015	2016
Rodzinna piecza zastępcza	2 748	2 707	2 522	2 416	2 381
Rodziny zastępcze spokrewnione	1 694	1 644	1 533	1 458	1 459
Rodziny zastępcze niezawodowe	896	891	806	768	724
Rodziny zastępcze zawodowe, w tym pełniące funkcję:	101	109	104	104	105
• pogotowia rodzinnego	44	44	46	47	51
• specjalistyczną	56	45	38	37	37
Rodzinne domy dziecka	57	63	79	86	93

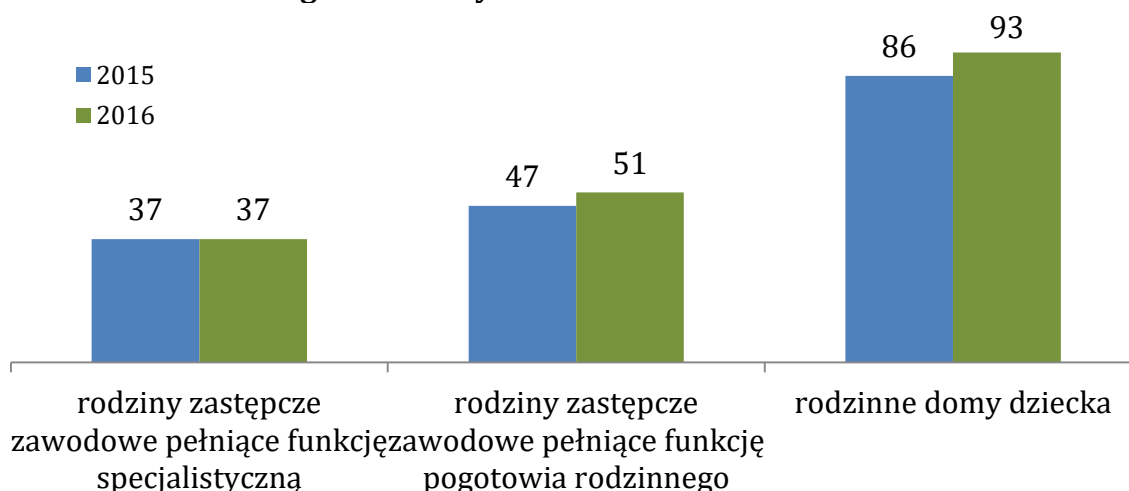
Źródło: CAS WRiSPZ, opracowanie własne

Wykres 13. Rodziny zastępcze spokrewnione, niezawodowe i zawodowe w latach 2015 i 2016

Źródło: CAS WRiSPZ, OZPS, opracowanie własne

Wykres 14. Rodziny zastępcze specjalistyczne, pełniące funkcję pogotowia rodzinnego i rodzinny dom dziecka w latach 2015 i 2016

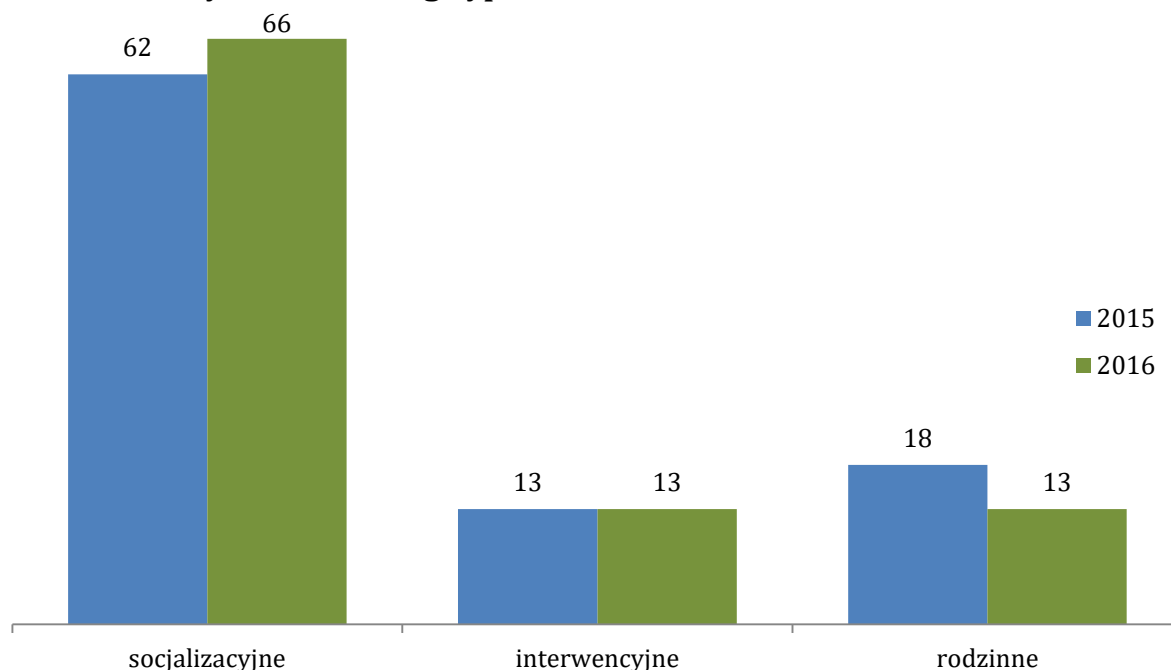

Źródło: CAS WRiSPZ, OZPS, opracowanie własne

5.6. Instytucjonalna Piecza Zastępcza

W roku oceny na terenie województwa pomorskiego, funkcjonowało w sumie 81 placówek opiekuńczo – wychowawczych, czyli o trzy mniej niż w roku wcześniejszym. Wśród typów placówek, dominują placówki pełniące funkcję socjalizacyjną – 66 placówek. W roku oceny 13 placówek pełniło funkcję interwencyjną i 13 pełniło funkcję rodzinną.

Wykres 15. Instytucjonalna piecza zastępcza. Placówki opiekuńczo - wychowawcze wg. typów, w latach 2014 i 2015

Źródło: CAS WRiSPZ, OZPS, opracowanie własne

Tabela 32. Liczba dzieci umieszczonych w instytucjonalnej pieczy zastępczej

	2012	2013	2014	2015	2016
Placówki opiekuńczo -wychowawcze, z tego pełniące funkcję:	1 329	1 299	1 301	1 136	1 062
socjalizacyjną	960	965	990	908	909
interwencyjną	134	133	133	75	53
specjalistyczno-terapeutyczną	15	13	13	14	12
rodzinną	220	188	165	139	88

Źródło: CAS WRiSPZ, opracowanie własne

Tabela 33. Liczba placówek opiekuńczo - wychowawczych

	2012	2013	2014	2015	2016
Placówki opiekuńczo-wychowawcze, z tego pełniące funkcję:	66	78	82	84	81
socjalizacyjną	36	52	59	62	66
interwencyjną	9	7	10	13	13
specjalistyczno-terapeutyczną	1	1	1	1	1
rodzinną	26	23	21	18	13

Źródło: CAS WRiSPZ, opracowanie własne

5.7. Usamodzielnianie

W roku oceny 1.891 osób objętych było indywidualnym programem usamodzielnienia. Osobą usamodzielniana opuszczająca, po osiągnięciu pełnoletności, rodzinę zastępczą, rodzinny dom dziecka, placówkę opiekuńczo-wychowawczą lub regionalną placówkę opiekuńczo-terapeutyczną otrzymuje pomoc:

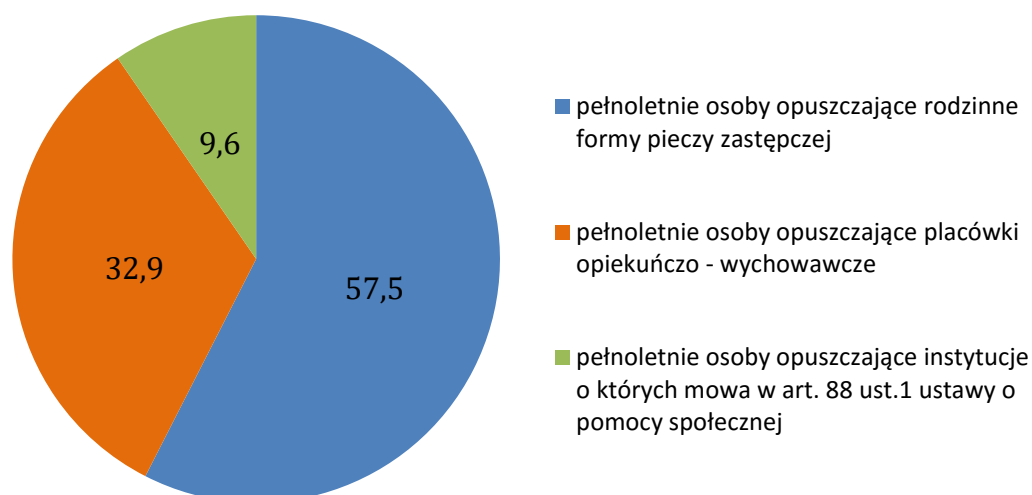
- na kontynuowanie nauki,
- usamodzielnienie,
- zagospodarowanie,
- pomoc w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych, zatrudnienia,
- pomoc prawną i psychologiczną.

Usamodzielniana osoba pełnoletnia opuszczająca dom pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, dom dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży oraz schronisko dla nieletnich, zakład poprawczy, specjalny ośrodek szkolno-wychowawczy, specjalny ośrodek wychowawczy, młodzieżowy ośrodek socjoterapii zapewniający całodobową opiekę i młodzieżowy ośrodek wychowawczy, zostaje objęta pomocą mającą na celu jej życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem przez pracę socjalną, a także pomocą:

- pieniądze na usamodzielnienie;
- pieniądze na kontynuowanie nauki;
- w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych, w tym w mieszkaniu chronionym;
- w uzyskaniu zatrudnienia;
- na zagospodarowanie - w formie rzeczowej.

W 2016 roku, liczba osób, usamodzielnionych na wszystkich poziomach wynosiła 1 685 osób, w tym 969 to pełnoletnie osoby opuszczające rodzinne formy pieczy zastępczej, 554 - opuszczające instytucjonalne formy pieczy zastępczej, a 162 osoby opuściły instytucje (art. 88.1 ustawy o pomocy społecznej).

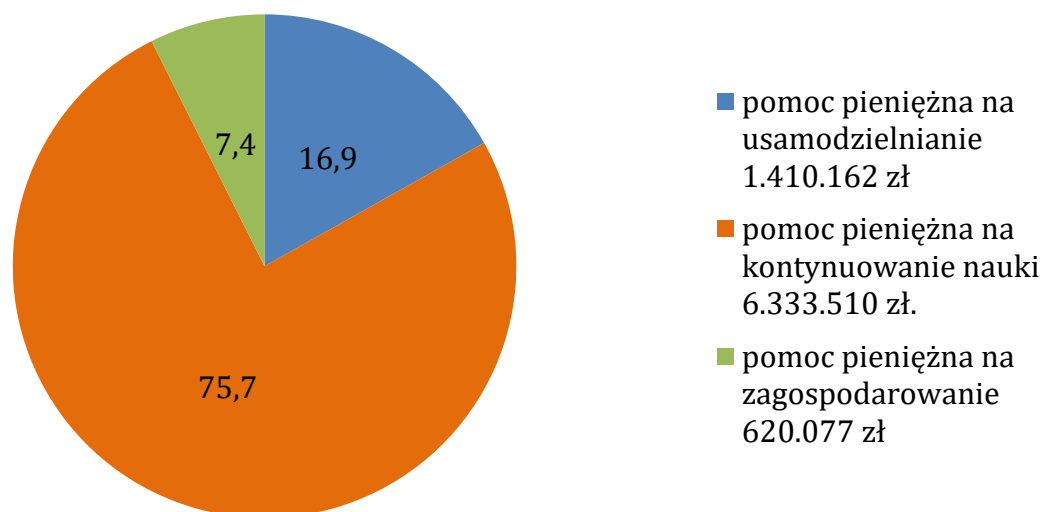
Wykres 16. Osoby usamodzielniane [%]

Źródło: OZPS, opracowanie własne

W 2016 roku łączna kwota świadczeń wydatkowanych przez powiaty z tytułu usamodzielniania na wszystkich poziomach wyniosła 8 363 749 zł., w tym 4.930.899 to kwota przeznaczona na usamodzielnianie niepełnoletnich osób opuszczających rodzinne formy pieczy zastępczej, 2.765.237 - opuszczających instytucjonalne formy pieczy zastępczej, a 698.713 - opuszczających instytucje (art. 88.1 ustawy o pomocy społecznej).

Wykres 17. Kwoty przeznaczone przez powiaty na usamodzielnianie wg. różnych typów pomocy [%]

Źródło: OZPS, opracowanie własne

Tabela 34. Kwoty w złotych przeznaczane przez powiaty w 2016 na pełnoletnie osoby opuszczające rodzinne formy pieczy zastępczej

rodzaj pomocy	kwoty
pomoc pieniężna na usamodzielnienie	811 758
pomoc pieniężna na kontynuowanie nauki	3 775 262
pomoc pieniężna na zagospodarowanie	343 386

Źródło: OZPS, opracowanie własne

Tabela 35 Kwoty w złotych przeznaczane przez powiaty w 2016 na pełnoletnie osoby opuszczające placówki opiekuńczo - wychowawcze

rodzaj pomocy	kwoty
pomoc pieniężna na usamodzielnienie	508 113
pomoc pieniężna na kontynuowanie nauki	2 066 233
pomoc pieniężna na zagospodarowanie	190 210

Źródło: OZPS, opracowanie własne

Tabela 36. Kwoty w złotych przeznaczane przez powiaty w 2016 na pełnoletnie osoby o których mowa w art. 88 ust.1 ustawy o pomocy społecznej

rodzaj pomocy	kwoty
pomoc pieniężna na usamodzielnienie	90 291
pomoc pieniężna na kontynuowanie nauki	492 015
pomoc pieniężna na zagospodarowanie	86 481

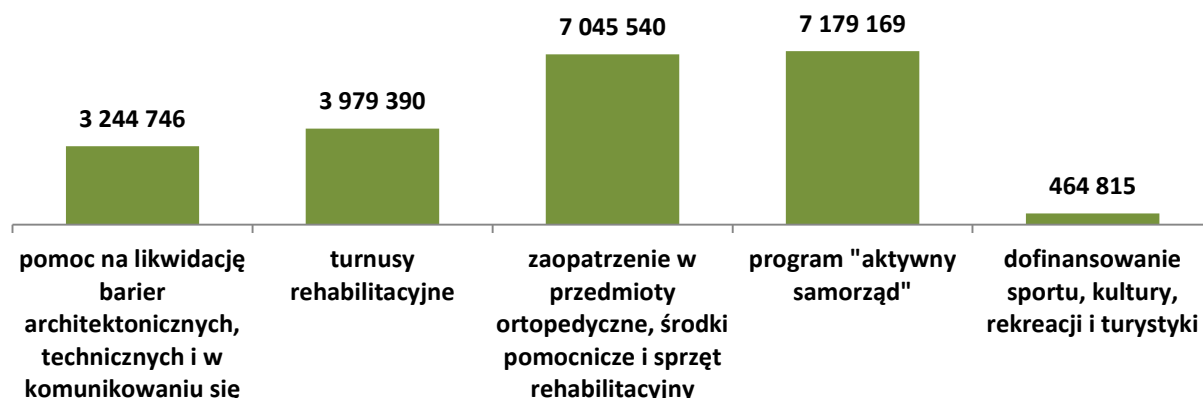
Źródło: OZPS, opracowanie własne

5.8. Rehabilitacja zawodowa i społeczna osób niepełnosprawnych

W ramach rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych są realizowane zadania pomocowe, takie jak:

- pomoc na likwidację barier architektonicznych, technicznych i w komunikowaniu się;
- turnusy rehabilitacyjne;
- zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze i sprzęt rehabilitacyjny;
- program „Aktywny Samorząd”;
- dofinansowanie sportu, kultury, rekreacji i turystyki;
- dofinansowanie usług tłumacza języka migowego lub tłumacza – przewodnika.

Wykres 18. Kwoty w zł. przeznaczone na wybrane elementy rehabilitacji społecznej i zawodowej Osób Niepełnosprawnych

Źródło: OZPS, opracowanie własne

W roku oceny 4 018 osób niepełnosprawnych uzyskało pomoc w formie turnusu rehabilitacyjnego. Wartość dofinansowania na ten cel wyniosła w sumie 3.979.390zł. Prognozuje się iż w roku 2017 pomoc w takiej formie otrzyma 3.885 osób niepełnosprawnych, a wartość dofinansowania wyniesie 3.964.516 zł.

Tabela 37. Turnusy rehabilitacyjne

	2014	2015	rok oceny 2016	prognoza 2017
Liczba osób, które uzyskały pomoc	4 177	4 413	4 018	3 885
Wartość dofinansowania w złotych	3 281 009	4 006 227	3 979 390	3 964 516

Źródło: OZPS, opracowanie własne

Wartość dofinansowania na zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne, zakup środków pomocniczych, czy sprzętu rehabilitacyjnego w zeszłym roku wyniosła 7 045 540 zł. Pomoc w takiej formie uzyskało łącznie 9 998 osób niepełnosprawnych. Prognozuje się iż w 2017 roku liczba osób, które uzyskają pomoc w takiej formie będzie wyższa i wyniesie 10 089 osób.

Tabela 38. Zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze, sprzęt rehabilitacyjny

	2014	2015	rok oceny 2016	prognoza 2017
Liczba osób, które uzyskały pomoc	11 896	12 206	9 998	10 089
Wartość dofinansowania w złotych	7 033 323	7 749 602	7 045 540	6 921 187

Źródło: OZPS, opracowanie własne

W ramach rehabilitacji społeczno – zawodowej osób niepełnosprawnych dofinansowano w zeszłym roku 178 imprez, dla 9 374 osób niepełnosprawnych. Wartość dofinansowania na ten cel wyniosła 464 815 zł.

Tabela 39. Dofinansowanie sportu, kultury, rekreacji i turystyki

	2014	2015	rok oceny 2016	prognoza 2017
Liczba dofinansowanych imprez	213	202	178	187
Liczba niepełnosprawnych uczestników	10 978	9 786	9 374	9 223
Wartość dofinansowania ogółem w złotych	598 784	443 643	464 815	497 047

Źródło: OZPS, opracowanie własne

W ramach programu „Aktywny Samorząd” - Celem którego jest wyeliminowanie lub zmniejszenie barier ograniczających uczestnictwo beneficjentów programu w życiu społecznym, zawodowym i w dostępie do edukacji udzielono 2 749 świadczeń na kwotę 7 179 169 zł.

Tabela 40. Program „Aktywny Samorząd”

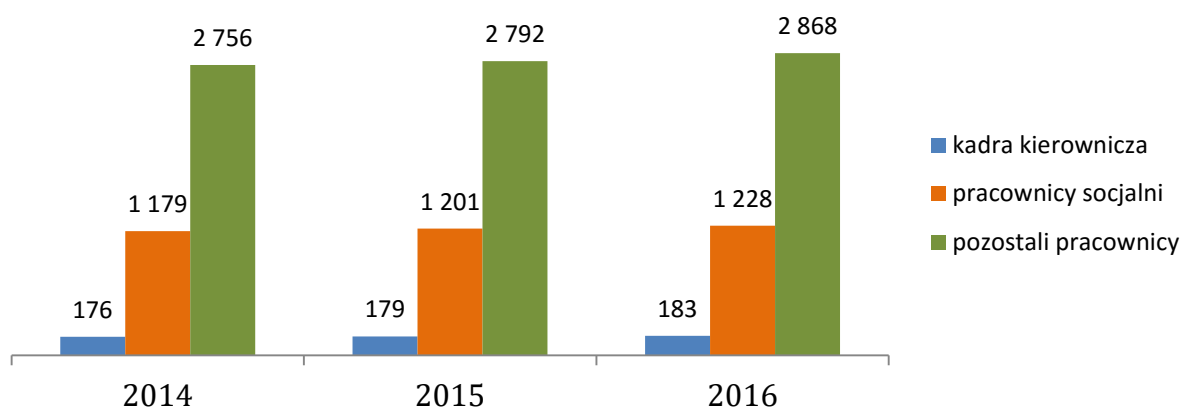
	2014	2015	rok oceny 2016	prognoza 2017
Liczba świadczeń	2 647	2 729	2 749	2 848
Wartość dofinansowania w złotych	8 700 333	7 734 757	7 179 169	7 993 600

Źródło: OZPS, opracowanie własne

6. KADRA

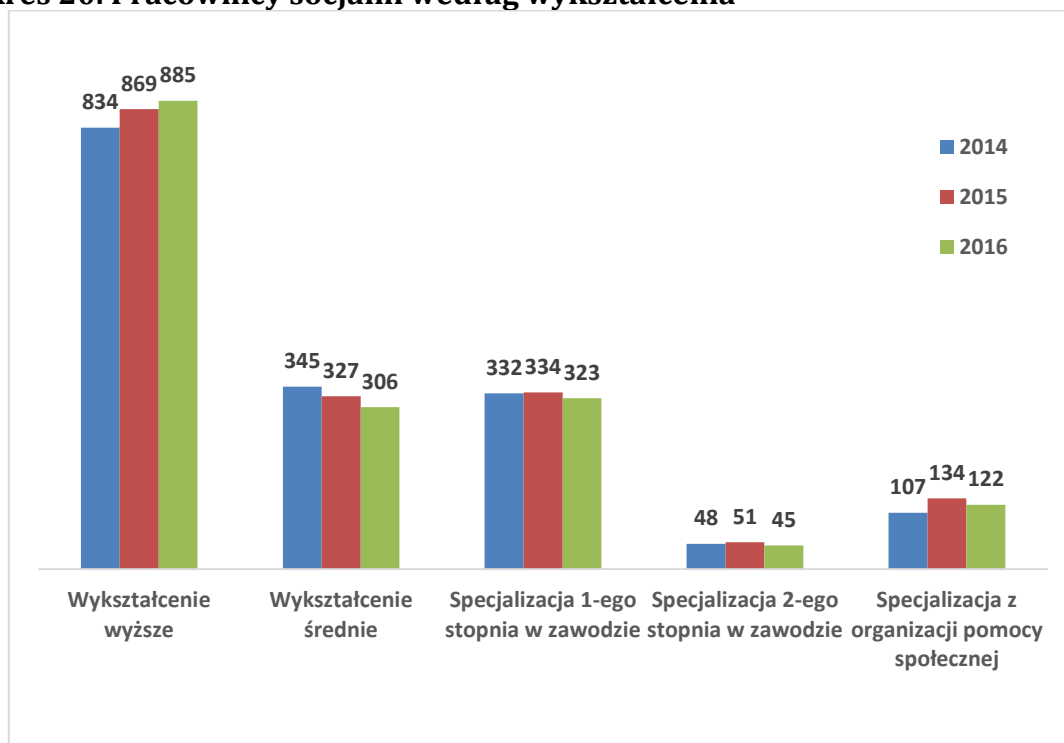
W roku 2016, we wszystkich pomorskich ośrodkach pomocy społecznej oraz w powiatowych centrach pomocy rodzinie pracowało w sumie 4 279 osób, z czego 1 228 osób pracowało jako pracownicy socjalni, 183 osoby pracowały na stanowiskach kierowniczych, a 2 868 osób pracowało na pozostałych stanowiskach. 33 spośród wszystkich pracowników socjalnych stanowiły osoby zatrudnione ramach EFS. Ponadto, w roku oceny w pomorskich jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej pracowało 483 wolontariuszy, 239 osób w ramach zatrudnienia subsydiowanego, oraz 146 stażystów.

Wykres 19. Kadra OPS/PCPR

Źródło: OZPS, opracowanie własne

Wykres 20. Pracownicy socjalni według wykształcenia

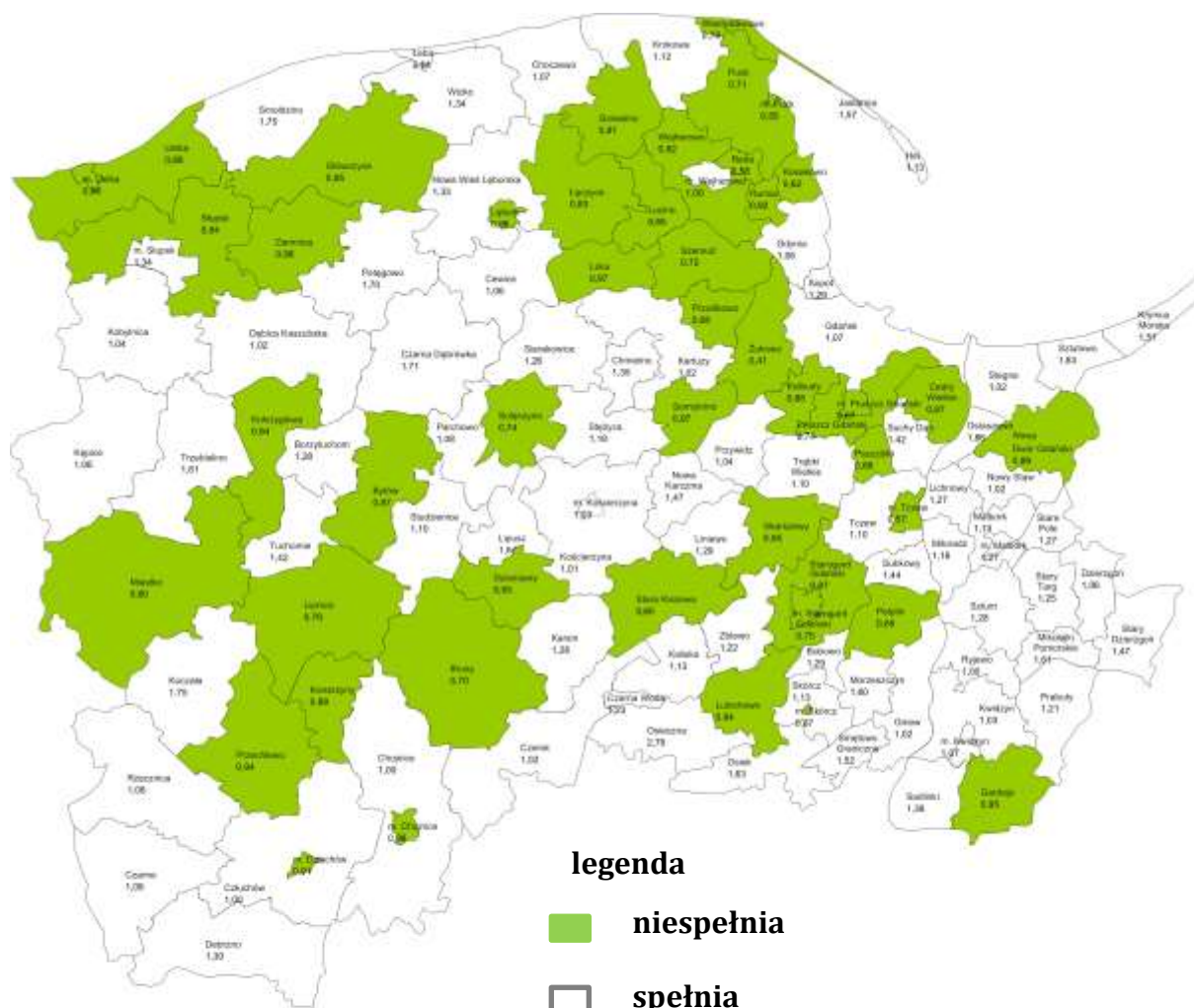

Źródło: OZPS, opracowanie własne

Na podstawie art. 110 pkt. 11 i 12 ustawy o pomocy społecznej „Ośrodek pomocy społecznej zatrudnia pracowników socjalnych proporcjonalnie do liczby ludności gminy w stosunku jeden pracownik socjalny zatrudniony w pełnym wymiarze czasu pracy na 2000 mieszkańców lub proporcjonalnie do liczby rodzin i osób samotnie gospodarujących, objętych pracą socjalną w stosunku jeden pracownik socjalny zatrudniony w pełnym wymiarze czasu pracy na nie więcej niż 50 rodzin i osób samotnie gospodarujących.” Ośrodek pomocy społecznej zatrudnia w pełnym wymiarze czasu pracy nie mniej niż 3 pracowników socjalnych.

W roku oceny ww. wymóg ustawy (jeden pracownik socjalny na 2 000 mieszkańców) został spełniony w 76 gminach. Stanowiło to 62% wszystkich pomorskich ośrodków pomocy społecznej (o 3% więcej niż w roku ubiegłym).

Mapa 3. Wskaźnik dostępności kadry pracy socjalnej (spełnienie wymogu: 1 pracownik socjalny na 2 000 mieszkańców w gminie).

Źródło: OZPS, opracowanie własne

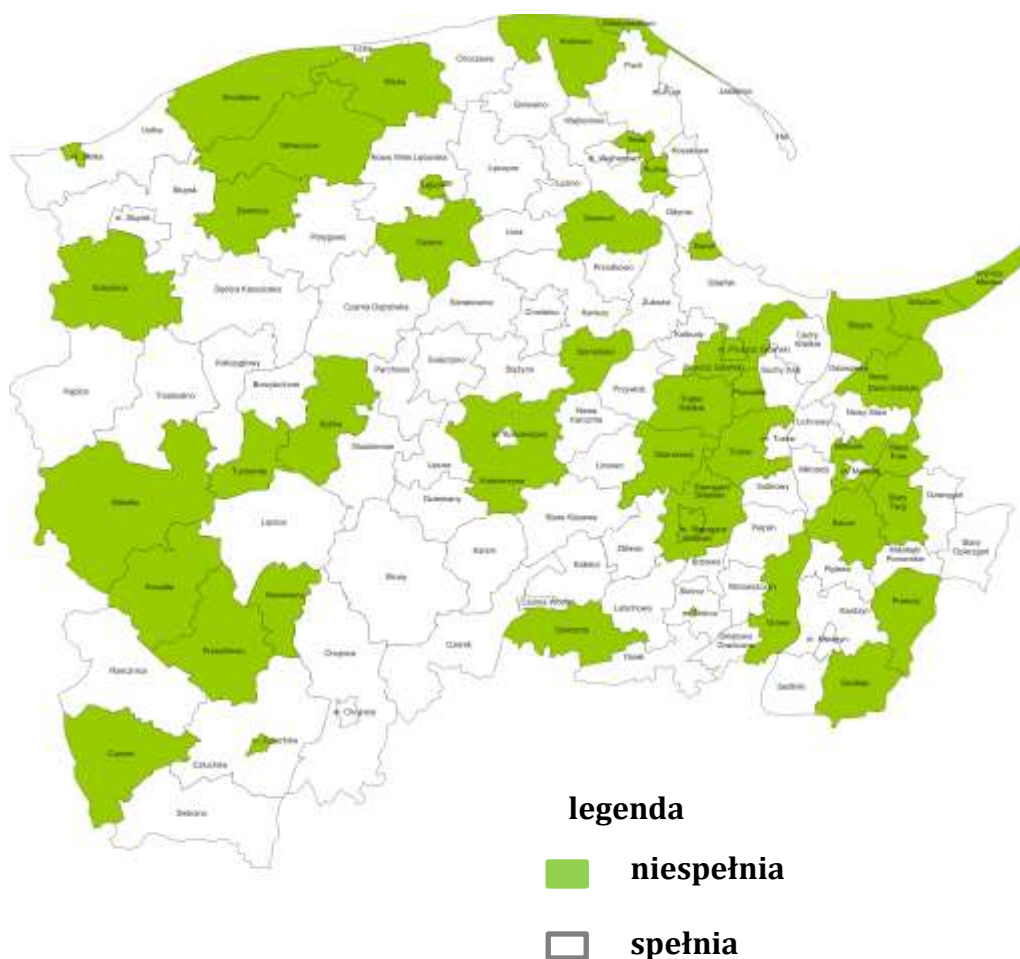
**Tabela 41 Wskaźnik dostępności kadry pracy socjalnej w województwie
(1 pracownik socjalny na 2 000 mieszkańców w gminie)**

	2014	2015	2016	2017 prognoza
liczba pracowników socjalnych	1 146	1 162	1 228	1 249
liczba mieszkańców (rok poprzedzający Ocenę)	2 291 256	2 302 077	2 307 710	2 315 611
wartość wskaźnika dla województwa	1,00	1,01	1,03	1,05

Źródło: OZPS, opracowanie własne

Wartość wskaźnika dostępności kadry pracy socjalnej dla województwa pomorskiego to 1,03 (1 pracownik socjalny na 2 000 mieszkańców w gminie). Wartość tego wskaźnika na przestrzeni ostatnich lat utrzymuje się na podobnym poziomie.

**Mapa 4. Wskaźnik dostępności kadry pracy socjalnej (spełnienie wymogu:
1 pracownik socjalny na 50 rodzin objętych pracą socjalną).**

Źródło: OZPS, opracowanie własne

W roku oceny ww. wymóg ustawy (jeden pracownik socjalny na 50 rodzin objętych pracą socjalną) został spełniony w 73 gminach. Stanowiło to 59% wszystkich pomorskich ośrodków pomocy społecznej

**Tabela 42. Wskaźnik dostępności kadry pracy socjalnej w województwie
(1 pracownik socjalny na 50 rodzin objętych pracą socjalną)**

	2014	2015	2016	2017 prognoza
liczba pracowników socjalnych	1 146	1 162	1 228	1 249
liczba rodzin (w tym osób samotnie gospodarujących) objętych pracą socjalną	40 102	44 764	44 201	45 098
wartość wskaźnika dla województwa	1,43	1,30	1,39	1,38

Źródło: OZPS, opracowanie własne

Wartość wskaźnika dostępności kadry pracy socjalnej dla województwa pomorskiego to 1,39 (1 pracownik socjalny na 50 rodzin objętych pracą socjalną). Wartość tego wskaźnika na przestrzeni ostatnich lat utrzymuje się na podobnym poziomie.

7. INNE RODZAJE POMOCY I ŚWIADCZEŃ

Tabela 43. Inne rodzaje pomocy i świadczeń

wyszczególnienie	Lata poprzednie		rok oceny 2016	Prognoza rok po ocenie
	Rok 2014	Rok 2015		
ZASIŁKI RODZINNE I DODATKI DO ZASIŁKÓW RODZINNYCH				
Liczba rodzin	82 486	70 293	113 110	115 438
Kwota świadczeń w złotych	251 616 317	242 998 995	283 196 670	290 929 603
JEDNORAZOWY DODATEK Z TYTUŁU URODZENIA SIĘ DZIECKA (ujmowany w pozycji "Zasiłki rodzinne i dodatki do zasiłków rodzinnych")				
Liczba świadczeń	8 541	7 824	9 931	10 409
Kwota świadczeń w złotych	7 732 000	7 824 000	8 545 740	9 454 274
JEDNORAZOWA ZAPOMOGA Z TYTUŁU URODZENIA SIĘ DZIECKA				
Liczba świadczeń	17 737	18 074	19 874	20 998
Kwota świadczeń w złotych	17 799 000	18 073 865	19 873 419	21 753 698
ŚWIADCZENIA OPIEKUŃCZE				
ŚWIADCZENIE PIEŁĘGNACYJNE				
Liczba świadczeń	89 350	93 747	98 157	99 479
Kwota świadczeń w złotych	72 843 421	125 368 247	142 916 693	160 811 519
DODATEK DO ŚWIADCZENIA PIEŁĘGNACYJNEGO				
Liczba świadczeń	16 535	59	0	0
Kwota świadczeń w złotych	3 335 550	8 200	0	0
ZASIŁEK PIEŁĘGNACYJNY - Ogółem				
Liczba świadczeń	802 695	807 947	808 808	815 049
Kwota świadczeń w złotych	142 239 998	142 802 253	143 053 440	143 947 319
W tym:				
ZASIŁEK PIEŁĘGNACYJNY DLA NIEPEŁNOSPRAWNEGO DZIECKA				
Liczba świadczeń	154 798	157 041	159 660	164 415
Kwota świadczeń w złotych	27 504 504	27 938 718	28 392 669	28 625 298
ZASIŁEK PIEŁĘGNACYJNY DLA OSOBY NIEPEŁNOSPRAWNEJ W WIEKU POWYŻEJ 16 ROKU ŻYCIA O ZNA CZNYM STOPNIU NIEPEŁNOSPRAWNOŚCI				
Liczba świadczeń	419 015	419 133	415 464	514 041

wyszczególnienie	Lata poprzednie		rok oceny 2016	Prognoza rok po ocenie
	Rok 2014	Rok 2015		
Kwota świadczeń w złotych	74 037 470	74 137 070	73 416 285	73 581 884
ZASIŁEK PIEŁĘGNACYJNY DLA OSOBY NIEPEŁNOSPRAWNEJ W WIEKU POWYŻEJ 16 ROKU ŻYCIA O UMIARKOWANYM STOPNIU NIEPEŁNOSPRAWNOŚCI, KTÓRA POWSTAŁA PRZED UKOŃCZENIEM 21 ROKU ŻYCIA				
Liczba świadczeń	203 359	207 880	203 844	204 843
Kwota świadczeń w złotych	36 097 640	36 437 569	35 936 793	36 203 129
ZASIŁEK PIEŁĘGNACYJNY DLA OSOBY, KTÓRA UKOŃCZYŁA 75 LAT				
Liczba świadczeń	25 523	23 893	30 840	30 750
Kwota świadczeń w złotych	4 600 384	4 288 896	5 307 693	5 537 008
SPECJALNY ZASIŁEK OPIEKUŃCZY				
Liczba świadczeń	11 825	21 274	30 620	32 004
Kwota świadczeń w złotych	6 163 877	11 075 264	16 266 911	17 036 396
ZASIŁEK DLA OPIEKUNA				
Liczba świadczeń	71 230	41 147	33 606	30 702
Kwota świadczeń w złotych	43 085 562	24 233 251	19 270 608	17 575 790
ŚWIADCZENIE Z FUNDUSZU ALIMENTACYJNEGO				
Liczba osób	24 822	24 042	21 930	21 873
Liczba rodzin	15 447	15 434	14 384	14 385
Kwota świadczeń w złotych	107 644 432	107 349 059	104 603 634	104 283 822
DODATKI MIESZKANIOWE				
Liczba gospodarstw domowych	42 131	37 242	38 206	38 523
Kwota świadczeń w złotych	64 956 596	60 253 848	54 136 763	56 160 395
DODATKI ENERGETYCZNE				
Liczba gospodarstw domowych	8 317	8 967	8 110	8 285
Kwota świadczeń w złotych	720 697	965 020	904 316	939 169
OPŁACENIE SKŁADKI UBEZPIECZENIA ZDROWOTNEGO				
Liczba osób	18 905	21 755	21 975	22 027

wyszczególnienie	Lata poprzednie		rok oceny 2016	Prognoza rok po ocenie
	Rok 2014	Rok 2015		
Kwota świadczeń w złotych	8 920 857	11 160 795	13 181 232	14 052 708
OPŁACENIE SKŁADKI UBEZPIECZENIA SPOŁECZNEGO				
Liczba osób	12 335	14 401	14 620	14 741
Kwota świadczeń w złotych	21 625 359	31 798 110	38 170 675	39 293 740
ŚWIADCZENIE INTEGRACYJNE (CENTRUM INTEGRACJI SPOŁECZNEJ)				
Liczba osób	561	493	635	877
Kwota świadczeń w złotych	2 115 642	2 535 342	2 713 190	4 232 819
ŚWIADCZENIA PIENIĘŻNE Z PRAC SPOŁECZNIE UŻYTECZNYCH				
Liczba osób ogółem	2 273	2 367	2 340	2 010
Kwota świadczeń w złotych	3 417 961	3 456 726	3 188 321	3 296 208
STYPENDIA SOCJALNE DLA UCZNIÓW I ZASIŁKI SZKOLNE				
Liczba osób	50 713	46 165	39 889	38 622
Kwota świadczeń w złotych	26 505 500	25 626 937	21 756 442	21 501 113

Źródło: OZPS, opracowanie własne

8. ZASOBY INSTYTUCJONALNE

Tabela 44. Domy Pomocy Społecznej

DOMY POMOCY SPOŁECZNEJ		
1.	Liczba placówek	43
Z tego: według organu prowadzącego (wiersze 2 i 3)		
2.	Liczba placówek prowadzonych przez JST	33
3.	Liczba placówek prowadzonych przez inny podmiot	10
4.	Liczba miejsc w placówkach ogółem	4 148
5.	Liczba osób korzystających	4 549
6.	Kadra placówek - liczba osób zatrudnionych ogółem (wg stanu na 31 grudnia danego roku)	2 549

Źródło: MPiPS03R, opracowanie własne

Tabela 45. Centrum Integracji Społecznej

CENTRUM INTEGRACJI SPOŁECZNEJ		
1.	Liczba placówek	20
Z tego: według organu prowadzącego (wiersze 2 i 3)		
2.	Liczba placówek prowadzonych przez JST	6
3.	Liczba placówek prowadzonych przez NGO	14
4.	Liczba uczestników zajęć	689
5.	Przeciętne zatrudnienie	70

Źródło: Sprawozdanie CAS, opracowanie własne

Tabela 46. Uczestnicy Zajęć Centrum Integracji Społecznej

Siedziba CIS	Liczba osób, które		
	rozpoczęły zajęcia	uczestniczyły	ukończyły zajęcia
Bytów	18	18	4
Garcz	51	47	26
Gdańsk	84	100	29
Gdynia	0	0	0
Kępice	14	14	10
Lębork	10	10	0
Łęczyce	0	0	0
Miastko	0	0	0
Osówek	8	8	5
Ostrzyce	63	63	29
Pieniężnica	33	33	3
Potęgowo	42	83	46

Siedziba CIS	Liczba osób, które		
	rozpoczęły zajęcia	uczestniczyły	ukończyły zajęcia
Puck	96	106	54
Skarszewy	20	26	10
Słupsk	41	41	4
Smołdziński Las	36	49	12
Sopot	44	65	33
Ustka	26	26	0
Wandzin	0	0	0
Wejherowo	0	0	0

Źródło: CAS, opracowanie własne

Tabela 47. Klub Integracji Społecznej

KLUB INTEGRACJI SPOŁECZNEJ	
1. Liczba placówek	14
Z tego: według organu prowadzącego (wiersze 2 i 3)	
2. Liczba placówek prowadzonych przez JST	8
3. Liczba placówek prowadzonych przez NGO	6
4. Liczba uczestników zajęć	389
5. Kadra placówek - liczba osób zatrudnionych ogółem (wg stanu na 31 grudnia danego roku)	44

Źródło: Sprawozdanie CAS, opracowanie własne

Tabela 48. Zasoby instytucjonalne pomocy i wsparcia

WYSZCZEGÓLNIENIE	Lata poprzednie				Rok oceny 2016
	Rok 2012	Rok 2013	Rok 2014	Rok 2015	
OŚRODKI WSPARCIA - OGÓŁEM					
Liczba placówek	122	129	133	141	144
Liczba miejsc	3 550	4 144	4 200	4 321	4 479
Liczba osób korzystających	6 828	5 798	5 877	5 964	6 111
W TYM:					
ŚRODOWISKOWE DOMY SAMOPOMOCY					
Liczba placówek	59	58	60	62	62
Liczba miejsc	1 600	1 684	1 686	1 173	1 789
Liczba osób korzystających	1 701	1 859	1 823	1 952	1 775
DZIENNE DOMY POMOCY					
Liczba placówek	13	13	14	16	17
Liczba miejsc	565	565	590	625	627

WYSZCZEGÓLNIENIE	Lata poprzednie				Rok oceny 2016
	Rok 2012	Rok 2013	Rok 2014	Rok 2015	
Liczba osób korzystających	712	717	725	724	730
NOCLEGOWNIE, SCHRONISKA I DOMY DLA OSÓB BEZDOMNYCH					
Liczba placówek	24	27	23	26	25
Liczba miejsc	757	765	799	864	911
Liczba osób korzystających	3 233	1 218	1 629	1 616	1 658
KLUBY SAMOPOMOCY					
Liczba placówek	13	18	18	21	22
Liczba miejsc	225	292	286	329	358
Liczba osób korzystających	382	454	403	488	621
RODZINNE DOMY POMOCY					
Liczba placówek	4	4	4	5	3
Liczba miejsc	27	27	22	30	17
Liczba osób korzystających	41	41	28	27	23
MIESZKANIA CHRONIONE OGÓŁEM					
Liczba placówek	41	45	54	48	51
Liczba miejsc	111	132	155	157	198
Liczba osób korzystających	110	140	142	149	138
OŚRODKI INTERWENCJI KRYZYSOWEJ OGÓŁEM					
Liczba placówek	11	9	10	10	9
Liczba miejsc	53	40	44	44	47
Liczba osób korzystających	4 445	3 341	3 640	3 205	3 243

Źródło: MPiPS03R, MPiPS05, OZPS, opracowanie własne

9. ŚRODKI FINANSOWE NA WYDATKI W POMOCY SPOŁECZNEJ I INNYCH OBSZARACH POLITYKI SPOŁECZNEJ W BUDŻECIE JEDNOSTKI SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO

Tabela 49. Środki finansowe na wydatki pomocy społecznej

wyszczególnienie	Lata poprzednie		Rok oceny 2016	Potrzeby
	Rok 2014	Rok 2015		Rok po ocenie
OGÓŁEM				
OGÓŁEM (działy)	1 709 362 593	1 769 793 796	2 102 980 819	2 154 614 953
W tym: w budżecie OPS/PCPR	1 190 149 814	1 248 474 953	1 397 039 807	1 585 769 822
851 - OCHRONA ZDROWIA				
85153 - Przeciwdziałanie narkomanii	3 167 853	3 095 481	3 273 833	3 872 474
w tym: w budżecie OPS / PCPR	234 810	250 013	258 674	303 671
85154 - Przeciwdziałanie alkoholizmowi	37 696 223	36 976 897	36 356 661	40 125 550
w tym: w budżecie OPS / PCPR	4 997 925	5 353 822	5 660 850	6 591 993
852 - POMOC SPOŁECZNA				
85201 - Placówki opiekuńczo-wychowawcze	62 592 676	64 957 120	70 929 767	66 213 587
w tym: w budżecie OPS / PCPR	10 648 570	13 568 031	15 294 696	16 399 379
85202 - Domy pomocy społecznej	176 460 891	191 389 834	206 364 965	206 092 844
w tym: w budżecie OPS / PCPR	31 592 663	34 922 600	39 665 781	44 184 486
85203 - Ośrodki Wsparcia	36 949 223	36 623 567	42 139 576	42 588 918
w tym: w budżecie OPS / PCPR	25 034 497	25 689 891	28 724 754	29 100 885
85204 - Rodziny zastępcze	78 976 927	89 741 634	107 152 877	104 314 585
w tym: w budżecie OPS / PCPR	72 401 668	83 471 570	100 107 397	96 516 285
85205 - Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie	1 960 591	2 361 600	2 218 873	2 538 458
w tym: w budżecie OPS / PCPR	1 379 452	1 591 918	1 765 773	1 990 918

wyszczególnienie	Lata poprzednie		Rok oceny 2016	Potrzeby
	Rok 2014	Rok 2015		Rok po ocenie
OGÓŁEM				
85206 - Wspieranie rodziny (m.in. asystenci rodziny i rodziny wspierające)	7 715 354	10 038 943	10 430 695	11 642 886
w tym: w budżecie OPS / PCPR	7 409 306	9 663 854	10 097 167	10 306 426
85212 - Świadczenia rodzinne, świadczenie z funduszu alimentacyjnego oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe z ubezpieczenia społecznego	692 176 252	732 431 141	1 002 882 013	1 009 172 782
w tym: w budżecie OPS / PCPR	578 733 483	610 634 783	717 112 937	878 169 003
85213 - Składki na ubezpieczenie zdrowotne opłacane za osoby pobierające niektóre świadczenia z pomocy społecznej, niektóre świadczenia rodzinne oraz za osoby uczestniczące w zajęciach centrum integracji społecznej	9 900 195	12 591 597	15 274 917	14 833 112
w tym: w budżecie OPS / PCPR	9 011 283	11 347 008	13 989 743	13 500 306
85214 - Zasiłki i pomoc w naturze oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe	72 422 396	65 721 518	58 754 658	60 960 205
w tym: w budżecie OPS / PCPR	64 968 124	62 808 450	57 321 050	59 397 809
85215 - Dodatki mieszkaniowe	63 823 346	58 866 757	54 054 862	57 325 360
w tym: w budżecie OPS / PCPR	41 000 888	37 589 551	36 236 524	37 478 299
85216 - Zasiłki stałe	79 494 910	81 580 390	91 711 158	94 016 830

wyszczególnienie	Lata poprzednie		Rok oceny 2016	Potrzeby
	Rok 2014	Rok 2015		Rok po ocenie
OGÓŁEM				
w tym: w budżecie OPS / PCPR	73 686 313	75 621 014	85 834 796	88 020 196
85218 - Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie	12 098 161	12 562 133	13 278 792	12 459 095
w tym: w budżecie OPS/PCPR	11 758 508	12 562 132	13 278 792	12 459 095
85219 - Ośrodek Pomocy Społecznej	144 575 206	155 697 705	157 434 060	160 510 248
w tym: w budżecie OPS/PCPR	138 963 647	149 980 800	152 283 305	156 145 465
85220 - Specjalistyczne poradnictwo, mieszkania chronione i ośrodki interwencji kryzysowej	3 070 764	3 650 065	3 713 575	4 170 388
w tym: w budżecie OPS / PCPR	1 476 365	1 668 256	1 849 993	2 014 775
85228 - Usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze	38 698 112	41 134 323	43 858 651	48 885 893
w tym: w budżecie OPS / PCPR	29 156 458	31 173 634	35 654 340	39 420 282
85231 - Pomoc dla cudzoziemców	87 008	57 135	53 460	102 404
w tym: w budżecie OPS / PCPR	87 008	49 125	38 241	77 185
W tym (85231): Wydatki na pomoc dla cudzoziemców w celu integracji ze środowiskiem (cudzoziemcy, którzy uzyskali status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą)	44 820	40 255	36 460	70 404
w tym: w budżecie OPS / PCPR	44 820	32 245	21 241	55 185
85232 - Centra Integracji Społecznej	1 243 858	2 351 602	1 457 164	1 880 026

wyszczególnienie	Lata poprzednie		Rok oceny 2016	Potrzeby
	Rok 2014	Rok 2015		Rok po ocenie
OGÓŁEM				
w tym: w budżecie OPS / PCPR	482 997	606 369	341 597	330 855
85278 - Usuwanie skutków klęsk żywiolowych	0	0	31 368	10 000
w tym: w budżecie OPS / PCPR	0	0	0	0
85295 - Pozostała działalność	74 500 248	60 635 106	61 325 638	66 568 717
w tym: w budżecie OPS / PCPR	60 914 022	50 453 373	50 802 073	54 890 728
853 - POZOSTAŁE ZADANIA W ZAKRESIE POLITYKI SPOŁECZNEJ				
85305 - Żłobki	24 689 810	24 282 882	35 834 395	34 796 691
w tym: w budżecie OPS / PCPR	0	0	0	0
85306 - Kluby dziecięce	711 226	247 277	69 120	892 800
w tym: w budżecie OPS / PCPR	0	0	0	0
85307 - Dzienni opiekunowie	0	11 295	0	300 000
w tym: w budżecie OPS / PCPR	0	0	0	0
85311 - Rehabilitacja zawodowa i społeczna osób niepełnosprawnych	8 033 342	8 385 954	8 924 646	8 539 521
w tym: w budżecie OPS / PCPR	340 267	671 432	758 418	1 261 790
85321 - Zespoły orzekania o niepełnosprawności	5 711 629	6 621 527	6 227 390	6 125 534
w tym: w budżecie dyspozycji OPS / PCPR	3 594 024	4 031 960	4 372 991	4 131 556
85324 - Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych	24 734 391	30 551 472	31 571 002	33 056 632

wyszczególnienie	Lata poprzednie		Rok oceny 2016	Potrzeby
	Rok 2014	Rok 2015		Rok po ocenie
OGÓŁEM				
w tym: w budżecie OPS / PCPR	10 412 457	13 814 828	14 310 889	15 604 842
85395 - Pozostała działalność w zakresie polityki społecznej	21 217 189	12 536 694	16 529 978	42 121 425
w tym: w budżecie OPS / PCPR	4 705 820	2 815 029	4 551 705	8 916 849
854 - Edukacyjna opieka wychowawcza				
85415 - Pomoc materialna dla uczniów	26 654 812	24 692 147	21 126 725	20 497 988
w tym: w budżecie OPS / PCPR	7 159 259	8 135 510	6 727 321	8 556 744

Źródło: OZPS, opracowanie własne

10. WSPÓŁPRACA Z ORGANIZACJAMI POZARZĄDOWYMI - ZADANIA ZLECONE W OBSZARZE POMOCY I WSPARCIA

Tabela 50. Współpraca z organizacjami pozarządowymi

wyszczególnienie	Lata poprzednie		Rok oceny 2016	Prognoza rok po ocenie
	Rok 2014	Rok 2015		
Liczba organizacji pozarządowych z którymi współpracuje OPS/PCPR	501	536	544	533
ZLECENIA W TRYBIE DZIAŁALNOŚCI POŻYTKU PUBLICZNEGO				
Liczba organizacji pozarządowych, którym zlecono zadania	545	528	506	514
Liczba zleceń / umów	806	794	728	756
Wartość przekazanych dotacji dla organizacji pozarządowych w złotych	64 511 076	65 310 239	65 431 635	72 116 669
ZLECENIA W TRYBIE ZAMÓWIEŃ PUBLICZNYCH				
Liczba organizacji pozarządowych, którym zlecono zadania	30	30	36	35
Wartość przekazanych dotacji dla organizacji pozarządowych w złotych	8 677 421	4 749 436	9 585 618	9 800 354
WYBRANE USŁUGI POMOCY SPOŁECZNEJ				
Usługi opiekuńcze				
Liczba organizacji pozarządowych, którym zlecono zadania	21	25	18	19
Wartość przekazanych dotacji dla organizacji pozarządowych w złotych	13 765 758	10 964 773	12 636 850	12 842 000
Specjalistyczne usługi opiekuńcze				
Liczba organizacji pozarządowych, którym zlecono zadania	34	30	28	24
Wartość przekazanych dotacji dla organizacji pozarządowych w złotych	3 375 626	2 733 840	2 964 394	3 418 081
Prowadzenie placówki pomocy społecznej				
Liczba organizacji pozarządowych, którym zlecono zadania	54	55	46	47
Wartość przekazanych dotacji dla organizacji pozarządowych w złotych	34 610 154	31 638 875	26 500 989	27 653 297

Źródło: OZPS, opracowanie własne

11. AKTYWNOŚĆ PROJEKTOWO-KONKURSOWA JEDNOSTKI ORGANIZACYJNEJ POMOCY SPOŁECZNEJ

Tabela 51. Aktywność projektowo - konkursowa

wyszczególnienie	lata poprzednie		rok oceny 2016	prognoza rok po ocenie
	Rok 2014	Rok 2015		
PROJEKTY WSPÓŁFINANSOWANE z EFS				
Liczba projektów	71	54	65	94
Ogółem liczba osób objętych projektami	4 004	2 255	2 516	3 886
Łączna kwota środków EFS	16 248 978	9 270 074	14 411 250	31 749 890
UDZIAŁ W KONKURSACH OGŁASZANYCH PRZEZ MRPiPS				
Liczba konkursów	101	91	82	88
Ogółem liczba osób objętych projektami	6 247	28 028	3 672	3 871
UDZIAŁ W PROGRAMACH OSŁONOWYCH				
Liczba programów	71	73	72	75
Ogółem liczba osób objętych projektami w tym:	30 437	30 157	26 761	25 922

Źródło: OZPS, opracowanie własne

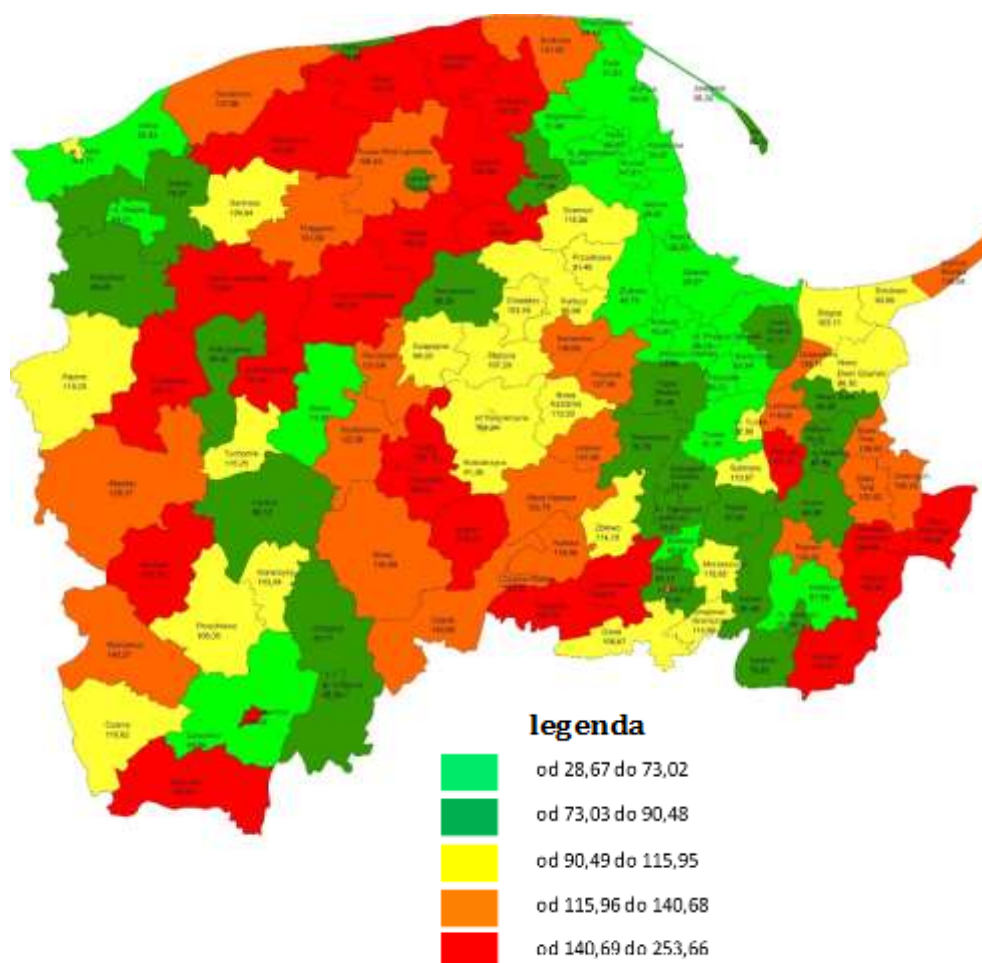
12. REKOMENDACJE i POTRZEBY

POMOC SPOŁECZNA

Do kluczowych obszarów interwencji wpływających na efektywność działań systemu pomocy i integracji społecznej i realizacji regionalnej polityki społecznej należy między innymi wprowadzanie do działań na rzecz mieszkańców wykluczonych i zagrożonych społeczną ekskluzją metod nowatorskich i innowacyjnych owocujących zwiększoną skutecznością kierowanych interwencji. Niewątpliwą korzyścią z punktu widzenia interesu województwa jest również rozwój interdyscyplinarnej współpracy pomiędzy aktorami realizującymi regionalną politykę społeczną. Bezpośredni wpływ na jej skuteczność mają również kompetencje i kwalifikacje kadr oraz ich wizerunek wśród mieszkańców naszego województwa.

W województwie pomorskim wskaźnik deprivacji lokalnej, który wyrażony jest w odsetku osób w rodzinach którym udzielono pomocy i wsparcia na 1000 mieszkańców w gminie, dla całego województwa w roku 2016 wyniósł 69,7. W roku wcześniejszym wartość tego wskaźnika była wyższa, wyniosła 77,1, natomiast w roku 2014 wyniosła 85,03.

Mapa 5. Wskaźnik liczby osób w rodzinach, którym przyznano świadczenie na każde 1 000 mieszkańców w roku 2016.

Źródło: OZPS, opracowanie własne

Rekomendacje dotyczące pomocy społecznej:

1. Zasadna jest kontynuacja działań zmierzających do profesjonalizacji kadr pomocy społecznej, w oparciu o system szkoleń i doradztwa specjalistycznego. Jego działanie przekłada się bezpośrednio na zwiększenie efektywności i jakości pracy pracowników;
2. Kolejnym elementem będącym uzupełnieniem i alternatywą dla działań zinstytucjonalizowanego systemu wsparcia jest rozwój wolontariatu oraz partnerstw lokalnych na rzecz przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu. Dbanie o rozwój tego typu inicjatyw i zachęcanie do ich powstawania wpłynie pozytywnie na kształtowanie się postaw obywatelskich i zwiększy rolę środowiska lokalnego w procesie wspierania jego potrzebujących członków;
3. Zasoby pomocy społecznej (instytucjonalne, kadrowe, programowe) istnieją, w szczególności w dużych ośrodkach miejskich, wymagają jednak stałego uzupełniania i rozwijania;
4. Specjalistyczne ośrodki: edukacyjne, profilaktyczne, wsparcia i pomocy, interwencji istniejące w dużych ośrodkach miejskich, nie są dostępne dla mieszkańców mniejszych gmin, z uwagi na przeszkody proceduralne, odległość i trudności komunikacyjne, utrudniające przemieszczanie się;
5. Do najważniejszych, najbardziej spopularyzowanych uzależnień nie tylko w regionie należy alkoholizm, i narkomania. Przez lata wypracowane zostały różne metody przeciwdziałania, zwalczania tych zjawisk oraz system wsparcia uzależnionych i ich rodzin. Niezmiennie jednak problem uzależnień trudno szczegółowo zdiagnozować. W ostatnich latach natomiast, zauważyć można, również rozpowszechnienie nowych form uzależnień. Są to uzależnienia cywilizacyjne wobec których dopiero zaczyna lub zacznie funkcjonować system przeciwdziałania, zwalczania i wsparcia osób doświadczających tych problemów. Należą do nich: uzależnienia od Internetu, uzależnienie od leków, dopalacze, uzależnienie od hazardu i wiele innych. Konieczne jest więc rozwijanie i doskonalenie systemu przeciwdziałania tym negatywnym zjawiskom.

PROBLEMY RODZINY, oraz SYSTEM PIECZY ZASTĘPCZEJ:

Dotychczasowe działania dotyczące polityki rozwoju w sferze społecznej zbyt mocno akcentowały aspekt ekonomiczny – świadczenia pieniężne. Zbyt małą wagę przywiązywano do uwarunkowań wynikających z zagrożeń funkcjonowania rodziny, uzależnień i innych obszarów społecznego wykluczenia. W województwie pomorskim w dalszym ciągu istnieje utrudniony dostęp do niedrogich, trwałych usług społecznych o wysokiej jakości. Należałoby ponadto, zastosować większy nacisk na profilaktykę wykluczenia społecznego w środowisku społeczności lokalnych. Rekomendacje dotyczące rodzin wynikają również wprost z zapisów Wojewódzkiego Programu Wspierania Rodziny i Systemu Pieczy Zastępczej na lata 2014-2020.

Rekomendacje dotyczące sytuacji rodzin:

1. Ważne jest stałe zwiększanie świadomości społecznej na temat roli i funkcji rodziny, które powinno dokonywać się poprzez: uwrażliwienie władz lokalnych na problemy rodziny, promocję modelu życia rodzinnego, promowanie wychowawczej funkcji rodziny, promowanie wspólnego spędzania czasu wolnego przez dzieci i rodziców, promowanie większego udziału ojca w procesie

- wychowania dzieci, promowanie działań edukacyjnych prowadzonych na rzecz modelu wychowania w rodzinie pełnej;
2. Polityka rodzinna jest obecnie jednym z najważniejszych elementów krajowej i regionalnej polityki społecznej, a prawidłowo funkcjonująca rodzina stanowi jej startegiczny cel. Niekorzystna sytuacja demograficzna skutkująca w niedalekiej przyszłości spadkiem liczby pomorzan wymaga wprowadzenia nowatorskich rozwiązań zarówno w sferze działań bezpośredniego wsparcia jak i tych o charakterze pronatalistycznym. Szczególnego wsparcia wymagają przede wszystkim osoby młode, posiadające największy potencjał rozrodczy oraz interwencja ukierunkowana na etapie urodzin pierwszego dziecka co daje największe szanse na podejmowanie podobnych decyzji w przyszłości. Oczywiście wskazane jest aby wsparcie było dostępne dla każdej rodziny, bez względu na liczbę posiadanych dzieci. Wprowadzana pomoc o charakterze świadczeń pieniężnych powinna być stale uzupełniana działaniami o charakterze niematerialnym np. poradnictwem rodzinnym, jak również prowadzeniem szeregu ułatwień w dostępie do usług publicznych.
 3. Z uwagi na specyfikę pracy oraz złożoność i skalę problemów rodzin klientów pomocy społecznej, wskazane jest umożliwianie jednostkom pomocy społecznej pozyskiwania optymalnego poziomu zatrudniania pracowników - zwłaszcza pracowników socjalnych i asystentów rodzin) w zależności od występujących potrzeb. Dopiero dostosowane do możliwości obciążenie pracą gwarantuje kompleksowość działań na rzecz klientów;
 4. Poprawa sytuacji pomorskich rodzin zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym może być osiągnięta w szczególności poprzez stałe wzmacnianie i rozwój środowiskowych form aktywizacji społeczno-zawodowej, oraz profilaktyki wykluczenia społecznego. W tym celu potrzebna jest promocja i wzrost dostępności różnorodnych narzędzi aktywizacyjnych, w tym w szczególności: asystentów rodziny, rodzin wspierających, czy lokalnych grup wsparcia rodzin.
 5. Istotnym z punktu widzenia problemu ubóstwa w regionie działaniem, jest wspieranie ekonomicznej funkcji rodziny. Działania ta dotyczyć powinny przede wszystkim: promowania skutecznych rozwiązań na rzecz poprawy warunków mieszkaniowych rodzin oraz zapobiegania eksmisjom, upowszechnianie rozwiązań w zakresie Ekonomii Społecznej wśród rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym, wyrównywanie szans edukacyjnych dzieci i młodzieży w zakresie tworzenia nowych miejsc edukacji przedszkolnej i pacy środowiskowej z opiekunami dzieci, wdrażanie rozwiązań ułatwiających powrót na rynek pracy oraz łączenie obowiązków zawodowych z prywatnymi osobom, które opiekują się osobami zależnymi, w tym dziećmi do lat 3;
 6. W celu zwiększenia efektywności systemu wspierania rodziny niezbędny jest rozwój spersonalizowanych i zintegrowanych usług społecznych przeznaczonych zarówno do dzieci i młodzieży jak i całych rodzin. Należy dbać o rozwój i powszechność takich usług społecznych jak: poradnictwo specjalistyczne, pomoc psychologiczno-pedagogiczną, środowiskowa praca socjalna, grupy samopomocowe, placówki wsparcia dziennego przeznaczone dla dzieci i młodzieży, kluby dla młodzieży czy domy sąsiedzkie.
 7. Pomorska rodzina częstokroć dotknięta jest problematyką przemocy w rodzinie, która jest ściśle związana z zadaniami stojącymi przed pomocą społeczną. Ośrodki pomocy społecznej są organizatorami działań zespołów interdyscyplinarnych, a pracownicy socjalni stanowią podstawę składów grup roboczych, jednak działanie w tym obszarze jest szczególnie utrudnione z uwagi

- na ogólne obciążenie zadaniami i narastanie ilości problemów społecznych do rozwiązania sprzężonych z ryzykiem występowania przemocy w rodzinie;
8. Niepokojąca i wymagająca wyjaśnienia oraz podjęcia działań zaradczych, jest malejąca liczba miejsc w placówkach stacjonarnej pomocy, wydaje się to szczególnie problematyczne z uwagi na ustawowy obowiązek zapewniania osobie dotkniętej przemocą w rodzinie bezpiecznego schronienia w specjalistycznych ośrodkach wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie³, ośrodkach wsparcia, ośrodkach interwencji kryzysowej
 9. Ważnym kierunkiem działań dla Samorządu Województwa Pomorskiego jest wzmacnianie i promocja działań na rzecz wsparcia rodzin wielodzietnych. W szczególności, promowanie oraz stały monitoring programu Kart Dużych Rodzin.
 10. Potrzebny jest w dalszym ciągu rozwój i promocja rodzinnej pieczy zastępczej. Szczególnie potrzebne jest promowanie działań na rzecz pozyskiwania kandydatów na rodziców zastępczych, wsparcie w podnoszeniu kompetencji opiekuńczo -wychowawczych rodziców zastępczych, oraz tworzenie rodzin pomocowych;
 11. Szczególnego wsparcia wymagają biologiczne rodziny zastępcze. W tym celu konieczne jest zapewnienie specjalistycznej pomocy rodzinom naturalnym przed umieszczeniem dziecka w pieczy zastępczej. Istotne jest również zapewnienie specjalistycznej pomocy oraz organizacji kontaktów z dziećmi rodzinom naturalnym, których dziecko zostało umieszczone w pieczy zastępczej;
 12. Wsparcia wymaga proces usamodzielniania wychowanków pieczy zastępczej. W tym celu potrzebny jest rozwój usług towarzyszących procesowi usamodzielniania, oraz stały monitoring sytuacji usamodzielnianych wychowanków;
 13. W celu wsparcia rodzin zastępczych oraz usamodzielnianych wychowanków należy promować rozwój profesjonalnych, lokalnych form wspierania pieczy zastępczej. Z racji tego trzeba mieć na uwadze przede wszystkim: inspirowanie samorządów powiatowych do opracowywania powiatowych programów rozwoju pieczy zastępczej. Istnieje ponadto potrzeba rozwoju współpracy instytucji jednostek samorządu terytorialnego szczebla gminnego, powiatowego i wojewódzkiego na rzecz pieczy zastępczej. Istotne jest również stałe zwiększanie kompetencji pracowników lokalnych instytucji realizujących zadania z zakresu wspierania rodziny i pieczy zastępczej. Wsparcie rodzin zastępczych odbywać powinno się również z udziałem lokalnych organizacji pozarządowych oraz podmiotów ekonomii społecznej.

SENIORZY

Rok 2016 był począwszy od 2000 kolejnym okresem w którym odnotowaliśmy wzrost liczby ludności naszego województwa, która na koniec roku wyniosła 2.315.611 osób. Liczba urodzeń (25.856) była większa niż liczba zgonów (21.145), co skutkuje dodatnim wskaźnikiem przyrostu naturalnego (+2). Warto dodać, że był on najwyższy w kraju. Mimo tak korzystnej tendencji, i najwyższego wskaźnika w skali ogólnopolskiej, sytuacja demograficzna nie jest dobra. Prognozy na kolejne lata jednoznacznie wskazują na permanentny wzrost odsetka ludzi w wieku poprodukcyjnym. Obecny system wsparcia seniorów może okazać się niewystarczający do narastających potrzeb.

³ Art.47, ust 3 ustawy o pomocy społecznej

Rekomendacje dotyczące sytuacji seniorów:

1. Problemy osób starszych oraz wspieranie i rozbudowa systemu wsparcia dedykowanego tej grupie osób, to priorytety na które trzeba zwracać szczególną uwagę w procesie prowadzenia i planowania wojewódzkiej polityki senioralnej;
2. Kontynuacja wsparcia dla usług i infrastruktury przeznaczonej dla osób starszych, zarówno w zakresie form dziennych jak i całodobowych, takich jak Dzielne Domy Pomocy Społecznej, Kluby Seniora czy Domy Pomocy Społecznej;
3. Niezbędne wydaje się również promowanie działań na rzecz rozwoju usług opiekuńczych przeznaczonych dla osób starszych, z uwzględnieniem sektora ekonomii społecznej;
4. Wspieranie różnych form aktywności osób starszych (edukacyjne, kulturalne, sportowe);
5. Wspieranie inicjatyw międzypokoleniowych i samopomocy;
6. Województwo powinno kontynuować zaangażowanie w proces wspierania powstawania gminnych Rad seniorów oraz włączyć się w ich sieciowanie;
7. Powołanie Wojewódzkiej Rady ds. Polityki senioralnej.

NIEPEŁNOSPRAWNI

Sytuacja życiowa osób niepełnosprawnych jest uwarunkowana szeregiem specyficznych ograniczeń wynikających z określonych dysfunkcji organizmu. Skutkuje to również tym, że osobom niepełnosprawnym relatywnie trudniej jest borykać się z różnymi obiektywnymi trudnościami będącymi doświadczeniem praktycznie wszystkich ludzi. W efekcie poszczególne aspekty życia w różny sposób i w różnym stopniu mogą odbiegać od sytuacji pozostałych osób (tj. nie dotkniętych jakąkolwiek niepełnosprawnością). Wymagają jednocześnie, co jest stwierdzeniem dość oczywistym, znacznie więcej wsparcia ze strony otoczenia oraz wyspecjalizowanych instytucji pomocy społecznej. Rekomendacje dotyczące sytuacji osób niepełnosprawnych powiązane są z Programem Wyrównywania Szans Osób Niepełnosprawnych Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020.

Rekomendacje dotyczące sytuacji osób niepełnosprawnych:

1. Priorytetowym działaniem skierowanym do osób niepełnosprawnych w województwie pomorskim powinna być poprawa warunków i jakości życia osób niepełnosprawnych. W szczególności rekomenduje się oparcie tego działania na rozwoju rehabilitacji leczniczej i społecznej osób niepełnosprawnych, wzroście poziomu zatrudnienia osób niepełnosprawnych, oraz poprawie warunków edukacyjnych;
2. Należy budować efektywne lokalne systemy profilaktyki i pomocy osobom niepełnosprawnym;
3. Konieczna jest promocja aktywnego i zdrowego stylu życia osób niepełnosprawnych;
4. Rekomendujemy prowadzenie działań na rzecz wspierania rodzin osób niepełnosprawnych oraz ich otoczenia;

5. Rekomenduje się stały monitoring sytuacji osób niepełnosprawnych. Szczególnie mając na uwadze aspekt wykluczenia społeczno – zawodowego.

EKONOMIA SPOŁECZNA

Ekonomia Społeczna odgrywa coraz większą rolę w kształtowaniu polityki społecznej na rzecz osób i grup wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym - głównie w obszarze aktywizacji i zatrudnienia. Wzrasta też jej rola jako sektora dostarczającego usługi i produkty, w tym także na rynku lokalnym. Podmioty ekonomii społecznej stają się ważnym partnerem władz publicznych w planowaniu, kreowaniu i realizacji polityki społecznej i zatrudnienia. Sektor ES to nie tylko sposób organizowania działalności ekonomicznej, ale również nowa myśl budowania partnerskiego ładu społecznego, w którym zadania o charakterze publicznym dzielone są pomiędzy działające wspólnie sektory publiczny i społeczny.

Nie ulega jednak wątpliwości, że podmioty ekonomii społecznej potrzebują wsparcia na etapie ich tworzenia oraz przyjaznego środowiska instytucjonalnego pomagającego budować i utrzymać ich potencjał na rynku produktów i usług. Dzięki możliwości dofinansowania sektora ekonomii społecznej ze środków UE powstają instytucje i przedsięwzięcia w celu wspierania podmiotów ES, m.in. organizacji pozarządowych prowadzących działalność ekonomiczną, spółdzielni socjalnych, centrów integracji społecznej, zakładów aktywności zawodowej, bądź osób chcących je założyć. Rolę wsparcia odgrywa nie tylko administracja publiczna, ale także ośrodki wsparcia ekonomii społecznej.

Rekomendacje dotyczące ekonomii społecznej:

1. Budowanie systemu wsparcia ekonomii społecznej w regionie poprzez:
 - a. współpracę międzysektorową (jst, ngo, biznes),
 - b. budowa sieci OWES,
 - c. tworzenie mechanizmów finansowych wspierających PES i otoczenie PES.
2. Promowanie idei przedsiębiorczości społecznej;
3. Budowanie powiązań pomiędzy biznesem/przedsiębiorcami i ekonomią społeczną na poziomie regionalnym;
4. Inicjowanie współpracy PES, OWES z instytucjami edukacyjnymi, szkołami wyższymi;
5. Rekomenduje się prowadzenie działań na rzecz wzrostu znaczenia i zakresu działań podmiotów reintegracji społeczno-zawodowej (CIS/KIS) - docelowo conajmniej jeden podmiot tego typu w powiecie;
6. Rekomenduje się kontynuację wojewódzkich działań koordynująco – monitorujących w obszarze ekonomii społecznej;
7. Dalszy rozwój warunków, niezbędnych do sprawnego funkcjonowania sektora ES – zwłaszcza w zakresie doskonalania mechanizmów finansowych (źródła pożyczek, gwarancji, poręczeń itp) oraz ich wdrażania;
8. Rekomendujemy prowadzenie działań w zakresie dofinansowywania podmiotów ekonomii społecznej, uzależniając przyznanie środków od etyki ekonomii społecznej PES i jego partnerstwa, od należytego biznesplanu, opartego na rynkowym działaniu podmiotu oraz analizie kompetencji kadry zarządzającej.

13. SPIS TABEL, WYKRESÓW, MAP

13.1. Spis Tabel

Tabela 1	Rodziny wg. typów
Tabela 2	Liczba i odsetek osób niepełnosprawnych
Tabela 3	Osoby niepełnosprawne, płeć i wiek
Tabela 4	Osoby niepełnosprawne, zarejestrowane w Powiatowych Urzędach Pracy w latach 2014-2016
Tabela 5	Zasoby komunalne. Dane o infrastrukturze społecznej z OZPS
Tabela 6	Przedszkola i żłobki, oraz kluby dla dzieci i młodzieży. Dane o infrastrukturze społecznej z OZPS
Tabela 7	Dane o infrastrukturze społecznej z OZPS – inne
Tabela 8	Dane o podmiotach ekonomii społecznej
Tabela 9	Óśrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej
Tabela 10	Struktura uczestników CIS w latach 2014-2016
Tabela 11	Usługi reintegracji zawodowej i społecznej CIS w 2016 roku
Tabela 12	Przychody CIS w latach 2014 - 2016
Tabela 13	Struktura uczestników KIS w roku 2016
Tabela 14	Usługi reintegracji społecznej i zawodowej KIS w roku 2016
Tabela 15	Warsztaty Terapii Zajęciowej oraz liczba uczestników wg. powiatów w 2016r.
Tabela 16	Liczba zarejestrowanych spółdzielni socjalnych w województwach
Tabela 17	Liczba zarejestrowanych spółdzielni socjalnych w powiatach
Tabela 18	Liczba Uniwersytetów Trzeciego wieku w powiatach
Tabela 19	Rady Seniorów w województwie pomorskim
Tabela 20	Domy i Kluby Senior + w województwie pomorskim
Tabela 21	Udzielona pomoc i wsparcie
Tabela 22	Liczba osób, którym udzielona została pomoc i wsparcie wg. powiatów
Tabela 23	Wybrane powody udzielenia pomocy
Tabela 24	Powody udzielenia pomocy – szczegóły
Tabela 25	Świadczenia pieniężne, kwoty w zł.
Tabela 26	Zasiłki okresowe, kwoty w zł.
Tabela 27	Świadczenie niepieniężne – posiłek
Tabela 28	Świadczenie niepieniężne – Liczba osób, którym przyznano: schronienie, ubranie, sprawienie pogrzebu
Tabela 29	Świadczenie niepieniężne – Liczba osób - odpłatność gminy za pobyt w domu pomocy społecznej, indywidualne programy pomocy
Tabela 30	Liczba dzieci umieszczonych w rodzinnej pieczy zastępczej
Tabela 31	Liczba rodzin zastępczych
Tabela 32	Liczba dzieci umieszczonych w instytucjonalnej pieczy zastępczej
Tabela 33	Liczba placówek opiekuńczo - wychowawczych
Tabela 34	Kwoty w złotych przeznaczane przez powiaty w 2016 na pełnoletnie osoby

	opuszczające rodzinne formy pieczy zastępczej
Tabela 35	Kwoty w złotych przeznaczane przez powiaty w 2016 na pełnoletnie osoby opuszczające placówki opiekuńczo – wychowawcze
Tabela 36	Kwoty w złotych przeznaczane przez powiaty w 2016 na pełnoletnie osoby, o których mowa w art. 88 ust.1 ustawy o pomocy społecznej
Tabela 37	Turnusy rehabilitacyjne
Tabela 38	Zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze, sprzęt rehabilitacyjny
Tabela 39	Dofinansowanie sportu, kultury, rekreacji i turystyki
Tabela 40	Program „Aktywny Samorząd”
Tabela 41	Wskaźnik dostępności kadry pracy socjalnej w województwie (1 pracownik socjalny na 2 000 mieszkańców w gminie)
Tabela 42	Wskaźnik dostępności kadry pracy socjalnej w województwie (1 pracownik socjalny na 50 rodzin objętych pracą socjalną)
Tabela 43	Inne rodzaje pomocy i świadczeń
Tabela 44	Domy Pomocy Społecznej
Tabela 45	Centrum Integracji Społecznej
Tabela 46	Uczestnicy Zajęć Centrum Integracji Społecznej
Tabela 47	Klub Integracji Społecznej
Tabela 48	Zasoby instytucjonalne pomocy i wsparcia
Tabela 49	Środki finansowe na wydatki pomocy społecznej
Tabela 50	Współpraca z organizacjami pozarządowymi
Tabela 51	Aktywność projektowo - konkursowa

13.2. Spis Wykresów

Wykres 1	Struktura ludności wg. wieku i płci w 2016r.
Wykres 2	Odsetek rodzin wielodzietnych w stosunku do rodzin z dziećmi w ogóle wg. powiatów
Wykres 3	Stopa bezrobocia w 2016r. (%) wg. powiatów
Wykres 4	Stopa bezrobocia (%) w województwie wg. miesięcy w 2016r.
Wykres 5	Liczba żłobków i przedszkoli
Wykres 6	Profile działalności spółdzielni socjalnych
Wykres 7	Wskaźnik deprivacji lokalnej
Wykres 8	Odsetek osób, którym przyznano świadczenia pieniężne w liczbie osób, którym przyznano świadczenia ogółem wg. powiatów
Wykres 9	Odsetek osób w rodzinach, którym przyznano świadczenia z powodu ubóstwa w liczbie osób w rodzinach, którym przyznano świadczenia ogółem w podziale na powiaty [%]

Wykres 10	Bezrobocie wśród beneficjentów pomocy społecznej oraz bezrobocie ogółem wg powiatów
Wykres 11	Wybrane powody przyznania pomocy. Odsetek rodzin powiatami, którym przyznano pomoc wg. przyczyn
Wykres 12	Rodziny korzystające ze wsparcia asystentów rodzin
Wykres 13	Rodziny zastępcze spokrewnione, niezawodowe i zawodowe w latach 2015 i 2016
Wykres 14	Rodziny zastępcze specjalistyczne, pełniące funkcję pogotowia rodzinnego i rodzinny dom dziecka w latach 2015 i 2016
Wykres 15	Instytucjonalna piecza zastępcza. Placówki opiekuńczo - wychowawcze wg. typów, w latach 2014 i 2015
Wykres 16	Osoby usamodzielniane [%]
Wykres 17	Kwoty przeznaczone przez powiaty na usamodzielnianie wg. różnych typów pomocy [%]
Wykres 18	Kwoty w zł. przeznaczone na wybrane elementy rehabilitacji społecznej i zawodowej Osób Niepełnosprawnych
Wykres 19	Kadra OPS/PCPR
Wykres 20	Pracownicy socjalni według wykształcenia

13.3. Spis Map

Mapa 1	Infrastruktura społeczna dla Seniorów
Mapa 2	Rady Seniorów w pomorskich subregionach
Mapa 3	Wskaźnik dostępności kadry pracy socjalnej(spełnienie wymogu: 1 pracownik socjalny na 2 000 mieszkańców w gminie)
Mapa 4	Wskaźnik dostępności kadry pracy socjalnej(spełnienie wymogu: 1 pracownik socjalny na 50 rodzin objętych pracą socjalną)
Mapa 5	Wskaźnik liczby osób w rodzinach, którym przyznano świadczenie na każde 1 000 mieszkańców w roku 2016